№ 291 ՇԱԲԱԹ, 29 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ

1912
ՔԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՇԱԲԱԹ, 29 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ № 291

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 ռուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ"
Сергіевская ул., № 5.
Tiflis, Rédaction „Mschak"

Խմբագրատան տէլէֆօն № 2—58.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզւով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.

Տպարանի տէլէֆօն № 67.

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄՇԱԿ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԼՐԱԳՐԻ

ԱՌԱՋԻԿԱՑ 1913 Թ. ՀԱՄԱՐ

ՔԱՌԱՍՈՒՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ. «Մշակի» տարեկան գինը 10 ռուբլի է, 11 ամսվանը նոյնպէս 10 ր., 10 ամսվանը՝ 9 ր., 9 ամսվանը՝ 8 ր., 8 ամսվանը՝ 7 ր., 7 և 6 ամսվանը՝ 6 ր., 5 ամսվանը՝ 5 ր., 4 ամսվանը 4 ր., 3 ամսվանը՝ 3 ր., 2 ամսվանը 2 ր.: Դեկտեմբերի 1-ից մինչև յունվարի 1-ը 85 կոպ.:

Ամերիկայի բաժանորդները պիտի վճարեն տարեկան 6 դոլլար. Եւրոպայի բաժանորդները՝ 32 ֆրանկ. Պարսկաստանի բաժանորդները՝ 10 ռուբլի. Թիւրքիայի բաժանորդները՝ 120 ղրուշ:

Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաեւ հին հասցէն եւ 40 կ. նամականիշ:

Հին բաժանորդներից խնդրվում է կպցնել փոխադրական բլանկի վրա նախկին տպագրված հասցէն իր վրա ունեցած համարով:

ՊՐԷՄԻԱՆԵՐ

«Մշակի» տարեկան այն բաժանորդները, որոնք 1913 թ. համար (սկսած յունվարի 1-ից) միանուագ կամ մաս-մաս վճարած կլինեն 10 ռուբլի բաժանորդավճարը, կը ստանան ՁՐԻԱԲԱՐ հետեւեալ 2 գրքերը.

1) „Մշակ" եւ հայ կեանք", որի մէջ ամփոփված են 1872 թւականից մինչև 1891 թ. «Մշակի» մէջ լոյս տեսած առաջնորդողները, յօդուածները և բանաստեղծութիւնները, որոնք նուիրված են կանանց հարցին ընդհանրապէս և հայ կնոջ առաջխաղացման գործին մասնաւորապէս: Գիրքը բաղկացած է 7+294 մեծադիր էջից, տպված լաւ թղթի վրա, Գր. Արծրունու մեծադիր գրաւիր պատկերով եւ մօզայիկ-նկար շապկով—հայ կնոջ էմբլեմային պատկերով:

2) „Մշակի" քառասնամեակ" Լ. Դանիէլեանի կազմած, 1872—1912 թ.թ., 132 էջ, տպված լաւ թղթի վրա: Գրքի մէջ ամփոփված են՝ Գր. Արծրունու, Անդր. Արծրունու, Րաֆֆիի, Գ. Սունդուկեանի, Ա. Արփիարեանի, Ց. Տէր-Մարկոսեանի, Ալ. Քալանթարի եւ Հ. Առաքելեանի պատկերները:

«Մշակի» ոչ-բաժանորդների համար առաջին գիրքն արժէ 1 ռուբլի, իսկ երկրորդ գիրքը՝ 50 կոպ.: Ծանապարհածախքը՝ 15—20 կոպ. գնողի վրա:

Մեր հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ". Արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal „MSCHAK".

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

✦ ՆՈՐ-ՏԱՐՎԱՅ ՅԱՐՄԱՐ ՆՈՒԷՐ ✦

Վիէննայի «Գրաֆիշէ Ինստիտուտի» կայս. Ընկ. տպարանից լոյս տեսաւ Բ. տպագր. Նկարիչ Ա. ՖԵԹՎԱՃԵԱՆԻ ԱՆԻԻ ԳՈՒՆԱՏԻՊ ԱԼԲՈՄԸ

Գինն է 1 ր. 20 կ.: Դիմել «Գուտտենբերգ» գրավաճառանոցը: Մեծաքանակ առնողներին 20% զեղչ: առ. 974. 6—6

Բեռլինի համալսարանի
ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գ. Գ. ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՑ

Ներքին հիւանդութիւններ՝ առանձնապէս կրծքի, ԹՈՔԱԽՏԻ և սրտի: Բժշկութիւն նաև տուբերկուլիններով, ՐԵՆՏԳԻ ճառագայթներով և էլէկտրականութեամբ:

Ընդունելութիւնը ամէն օր, ՆՈՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՈՒՄ առաւօտեան ժամը 9—12-ը և երեկոյեան ժամը 5—7-ը: Սօլօլակ, Բէհբութեան փող. № 23 (անկիւն Դանովսկայա): Հեռախօս 7—92.
(ա.օ.) առ. 699. 100—81

Բացված է առաջիկայ 1913 թ.

„ԱՂԲԻՒՐԻ" 31-րդ տարեշրջանի և „ՏԱՐԱԶԻ" 24-րդ տարեշրջանի բաժանորդագրութիւնը: 25 յաւելուածներով եւ պրէմիաներով, որոնցից 15-ը տրվում են Նոր-Տարվայ №№ ի հետ, իսկ Թիֆլիսում հէնց բաժանորդագրվելիս: „ԱՂԲԻՒՐԻ" և „ՏԱՐԱԶԻ" տարեկան բաժանորդագինը բոլոր 25 յաւելուածներով և պրէմիաներով 10 ր. (արտասահման 18 ր. կամ 50 ֆր.), նոյնը դպրոցական աշակերտների հասցէով 5 ր.
ԱՊԱՌԻԿ ԵՒ ՄԱՍ ՄԱՍ ՎՃԱՐՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ ՉԵՆ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ.

Հասցէն՝ Тифлисъ, Редакція „Агбюръ". „Таразъ". Tiflis. Dirèction „Agbur"-„Taraz". 0—8

СѢВЕРНОЕ СТРАХОВОЕ ОБЩЕСТВО
ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ապահով. դրամագլուխ 11.000,000 ռուբլուց աւելի:
Պրէմիաների հաւաքածու 1911 թ. 12.100,000 ռուբլի:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

սրանով յայտարարում է, որ Հիւսիսային Ապահովագր. Ընկ. Թիֆլիսում ունեցած գլխաւոր գործակալութիւնից՝ որ գտնվում է Տամիր-խան Լուարսաբովիչ Մելիք-Բէգլարեանի և Միքայէլ Ց. Անանեանի կառավարչութեան ներքոյ՝ անկախ, յիշեալ քաղաքում բացված է նաև Ընկ. երկրորդ զուգընթաց գործակալութիւն, որի կառավարութիւնը յանձնված է

ԱԻԵՏԻՍ ԽՐԻՍՏԱՓՈՐՈՎԻՉ ՍՈՒԼԽԱՆԵԱՆԻՆ

Պատիւ ունեմ յայտնելու ի գիտութիւն ընդհանուրի, որ Հիւսիսային Ընկերութեան կողմից ինձ տրված լիազօրութեան հիման վրա, ես ընդունում եմ այդ Ընկերութեան հաշւին

ԿՐԱԿԻ ԴԷՄ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ամեն տեսակ շարժական և անշարժ կայքերի, այն է՝ քաղաքային և գիւղատնտեսական շինութիւնների, եկեղեցիների և հոգևոր կոչում ունեցողների շինութիւնների, ֆաբրիկների և գործարանների հանդերձ մեքենաներով և ապարատներով, անային կարասիքների, ապրանքների, գիւղատնտեսական մթերքների և այլն:

Իմ հասցէն՝ г. ТИФЛИСЪ, Сололакская 8, Սօտէնի փողոտան վերևը, տէլէֆօն № 11.
Հիւսիսային Ապահ. Ընկ. գործակալ՝ Աւ. Խր. ՍՈՒԼԽԱՆԵԱՆՑ

(շ.ե.) առ. 980. 3—2

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ
„ԱՐՕՐ"
ԱՄՍԱԳՐԻ № 11—12-ի (նոյեմ. դեկտ.)

1) ՎԵՐՋԻՆ ԵՐԱԶԸ . . . Մ. Արազեանի
2) ՓԱՐԱԻՈՆՆ ՈՒ ՀԱՆՃԱՐԸ . . . Ա. Մ. Եզեկեանի
3) * * (բանաստեղծ.) Հ. Հէյնէից, Թարգմ. Դ. Նորեկի
4) ԱՌԱՆՑ ՎԵՐՆԱԳՐԻ, Անտօն Չէխովից, » Ցովասի
5) ԲԱԺԱՆՈՒՄԸ (բանաստեղծ.) . . . Մ. Բէջանեանի
6) ՍԱՐՍԱՓ, Արցիբաշեվի. Թարգմ. Արամ Բաղդասարեանի
7) ԿԱՐՕՏ ԵՄ, ԿԱՐՕՏ (բանաստեղծ.) . . . Հայկ Տեկանցի
8) ՎԱՆԴԱԵՐԻ ԹԱՂՈՒՄԸ, պատմ. Հերման Լօսվէնի, Թարգմ. Գ. Բաբուրեանի
9) * * (բանաստեղծ.) . . . Շաւէլ-Արաբի
10) ՎԱՐԴՆ ՈՒ ՍՈԽԱԿԸ (Օսկար Ուայլդից) Թարգմ. Ցար. Ցարութիւնեանի
11) ԳԵՐ ԱՆՀԱՏ (բանաստ.) . . . Ս. Ցովհաննիսեանի
12) ՄԵԾ ՍԻՐՏԸ (Վ. Նեմիրովիչ-Դանչէնկոյի) » Սամ. Դաւթեանցի
13) ՓԱԽՍՏԱԿԱՆ (լեգենդա Լերմօնտովի) » Գ. Հայկունու
14) ՄԱԳԴԱ (դրամա 5 գործող.) » Լեւոն Մանուէլեանի
15) ԲԱՐՈՅԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԳԻՏՈՒԹ. (Դ. Դօբրօլիւբովի) Թարգմ. Կ. Ղազարբէկեանի
16) ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԱՆԵԿ. ԳԻՐՔ (Արթուր Միւլլերի) » Իս. Ցարութիւնեանի
17) ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ ՀՆԱԳՈՅՆ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱ Շ. Ա. Վռամի

2—1

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ

Այսօր, շաբաթ, դեկտեմբերի 29-ին
ՀԱՅՈՑ ԴՐԱՄԱՏԻԿԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԸ կը ներկայացնէ
ԿՐԵՉԻՆՍԿՈՒ ՀԱՐՍԱՆԻՔԸ

Կօմեդիա 3 գործ. Սուխօվօ-Կօբիլինի, թարգմ. Ե. Աբէլեանի: Մասնակցում են. տ. տ. Սրուանձ, Ցասմիկ, պ. պ. Աբէլեան, Արմէնեան, Բերոյեան, Լաքա, Ցարութիւնեան և Տէր-Առաքելեան:

Սկիզբն է երեկոյեան ժամը 8-ին:

1—1 987. Ռեժիսոր՝ Ա. ԱՐՄԷՆԵԱՆ

ՍՊԱՌՆԱԼԻՔՆԵՐԻ ՈՒՐՈՒԱԿԱՆԸ

I

Երբ երիտասարդ-թիւրքերը հաստատեցին սահմանադրութիւն օսմ. պետութեան մէջ, նրանց առաջին ճիգերից մէկն այն էր, որ կարողանան ջնջել տալ Բեռլինի դաշնագրի 61-րդ յօդուածը:

— Այլևս ինչ անհրաժեշտութիւն կայ պահելու 61 րդ յօդուածը,—առարկում էին նրանք,—քանի որ մենք տալիս ենք ընդհանուր ազատութիւն մեր բոլոր ժողովրդին և մտցնում ենք բարեկարգութիւններ օսմ. պետութեան բոլոր մասերում:

Այո, նրանք շատ շտապում էին վերացնել 61-րդ յօդուածը, որը նրանց վրա որոշ պարտաւորութիւններ էր դնում եւրոպական պետութիւնների առաջ: Ճիշդ է, նրանք երբէք էլ չեն գոհացրել Եւրոպային, երբէք էլ չեն կատարել 61-րդ յօդուածի թելադրած պարտաւորութիւնները, բայց և այնպէս միշտ էլ անհանգիստ են եղել, թէ մի օր եւրոպական այս ու այն պետութիւնն այդ յօդուածի զօրութեամբ կարող է պահանջներ առաջադրել և պնդել նրանց բաւարարելու անհրաժեշտութեան վրա: Եւ Թիւրքիան աշխատել է թօթափել ամեն մի պարտաւորութիւն իրանից, որը խօսում է հսկողութիւն և վերահսկողութիւն մտցնելու մասին Եւրոպայի կողմից:

Բնորոշ է երևոյթը: Թիւրքիայի առաջադէմ, իբր եւրոպականացած ղեկավարող ներկայացուցչութիւնը—այդպէս էր իրան յանձնարարում և ձևացնում Երիտասարդ-Թիւրքիան—դեռ չը տեսած և չը մարմնացրած կեանքի մէջ բարեկարգութիւնները՝ շտապում էր վերացնել իր պարտաւորութիւնները այդ բարեկարգութիւնների մասին:

— Տուէք նախ բարեկարգութիւնները և դարձրէք նրանց կեանքի սեփականութիւն, այնուհետև հոգացէք վերացնելու այս ու այն պարտաւորութեան վաւերաթուղթը:

Այս էր ասում իրականութեան լօգիկան:

Եւ գտան իրականութիւնը եկաւ նորից ու նորից արձանագրելու, որ բարեկարգութիւնների խոստումները միայն ենթադրութիւններ էին, գուցէ և բարեմիտ ենթադրութիւններ առաջին շրջանում, բայց յետոյ նրանք դարձան միայն պատրուակներ և արտաքին հրապոյրներ առանց ներքին համապատասխան բովանդակութեան:

Այժմ եկել են աւելի եւս մեծ խոստումների օրեր:

Թիւրքական կառավարութիւնը, կարծես, քուն և հանգիստ չունի Թիւրքահայաստանի անկարգ վիճակի պատճառով և ուզում է նրան տեսնել օր առաջ բարեկարգ և նախանձելի դրութեան մէջ:

Բայց միևնոյն ժամանակ նա չափազանց մտատանջված է «ազատ և ինքնակամ» քիւրդերի «ազատութեան և ինքնուրոյնութեան» խնդրով:

Եւ Թիւրքիան միաժամանակ ցանկանում է թէ փրկել տանջված, հալածված և սարսափած հայերին և թէ արտօնութիւններ շնորհել արտօնեալ քիւրդերին, որոնք խլել են հայերի հողերը և սարսափի մէջ են պահում հայ շինականներին:

Դա անկեղծ քաղաքականութեան արդիւնքներն են: Դա բարեկարգութիւններ մտցնելու օսմանեան տենդի արգասիքներ են:

Թիւրքական լրագիրները և Թիւրք իշխանաւորների յայտնութիւնները պարզում են օսմանեան շրջանների տրամադրութիւնները:

— Պէտք է տալ բարենորոգումներ.—բացատրում են նրանք—որպէսզի տեղիք չը լինի եւրոպական և մանաւանդ ռուսական միջամտութեան,

Այո, երբեք սպառնական պայմանները ստիպում են առաջ մղել բարեկարգութեան խնդիրը: Իսկ եթէ չը լինէին այդ պայմանները, եթէ ոչ մի սպառնալիք սպասվում չը լինէր ոչ մի կողմից, այն ժամանակ դարձեալ գետին գլորված կը լինէր բարւոքումների ծրագիրը:

Դա է սոսկալին, դա է ողբերգականը:

Իսկ որովհետև սպառնալիքներ կան, պէտք է համակերպվել: Ուրեմն, առանց ներքին համոզմունքի, առանց անկեղծ գիտակցութեան, թէ բարեկարգութիւնը ներքին, էական, կենսական պահանջ է երկրի և պետութեան համար:

Մենք կը նուիրենք մի քանի նկատողութիւններ սպառնալիքների խնդրին, որոնց առաջ կանգնած է թիւրքական իրականութիւնը:

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

27 դեկտեմբերի

Վիէննա.—«Նէյէս Վինէր-Տագէբլատը» հաղորդում է, որ հիւպատոսներ Տագին և Պրօխասկան մեկնեցին Միտրօվիցա և Պրիզրէն իրանց պաշտօնատեղին:

«Ցէյտին» հեռագրում են Բէլգրադից, որ աւստրօ-ունգարական դեսպանը սերբիական կառավարութեան ցանկութեան համաձայն յանձնարարութիւն է ստացել իրագործել Պաշիչի տեսակցութիւնը Բէրխտօլդի հետ Աւստրիայի և Սերբիայի յարաբերութիւնները կանօնաւորելու համար:

—

Լիսաբոն.—Կազմվեց նոր մինիստրութիւն: Մինիստր-նախագահն է Ալֆօնս Կօստան:

—

Պարիզ.—Սուխօմլինովը կը հասնէ կիրակի օրը: Պուանկարէն ի պատիւ նրա կը տայ նախաճաշ:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԻ ՔԱՆԻ ԱՄԻՍ ԵՒՐՕՊԱՅՈՒՄ *)

VII

ԹԻՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՐԼԱՄԵՆՏՈՒՄ

Իմ աջակողմում, թև թևի կպած, նստած էր մի միջահասակ պարոն, որ հակառակ իր պաշտօնակիցների եռանդոտ աշխատութեան՝ ոչինչ չէր գրում և միայն ժամանակ առ ժամանակ նայում էր հանտօրի ամբիօնին ու խորհրդաւոր կերպով ժպտում քթի տակ: Երբեմնապէս նա իր սև խորաթափանց աչքերը սեեռում էր նաև իմ դէմքիս և, ըստ երևոյթին, մի ինչ-որ բան որոնելով իր մէջ իմ վերաբերմամբ, դժգոհ չէր լինի, եթէ ես խօսակցութիւն սկսէի նրա հետ: Սակայն ես՝ լինելով միշտ կողմնակից և ջերմ պաշտպան «Աբրահամու, Իսահակայ և Յակոբայ» զաւակների իրաւահաւասարութեան միւս ազգերի հետ, որոնց մէջ ապրում են նրանք՝ ցրված աշխարհիս չորս կողմը,—յաճախ նոյնիսկ հակառակ իմ ցանկութեան՝ հեռու եմ եղել նրանցից:

Տեսնելով որ ես ուշք չեմ դարձնում իր «աւանսներին» ինձ հետ խօսակցութիւն սկսելու, նա ուղղակի, առանց այլևայլութեան, դիմեց ինձ գերմանական այն ժարգօնով, որով խօսում են հրէաները Ռուսաստանի արևմտեան նահանգներում:

— Ասացէք, խնդրեմ, պարոն, դուք հրէայ էք:

— Ոչ,—պատասխանեցի ես ռուսերէն,—հայ եմ:

— Ախ, դուք հայ էք,—բացագանչեց նա մաքուր ռուսական արտասանութեամբ,—իսկ ես կարծում էի...

Աբրահամի զաւակը հիասթափված էր, բայց և այնպէս նա շարունակեց.

— Անշուշտ Ռուսաստանից:

— Այո, Կովկասից:

— Եւ, երևի, առաջին անգամ էք այցելում թիւրքական պարլամենտը:

— Այո, առաջին անգամ:

— Թիւրքերէն հասկանում էք:

— Շատ քիչ:

— Բայց, գոնէ, հասկացաք, թէ Ջաւիդբէյն ինչպէս է փառաբանում թիւրքական ֆինանսները:

— Հասկացայ, սակայն ես չեմ կարողանում մի բան ըմբռնել, թէ ինչպէս է նա համարձակվում...

— Այդպէս ասէք:

— Այո:

Հրէայ թղթակիցը ժպտաց:

— Դուք, հաւանականաբար, ներեցէք համարձակութեանս, տգէտ էք ֆինանսական քաղաքականութեան հարցերում: Ջաւիդ-բէյն ամենևին չէ խօսում այս փախթոցաւորների համար: Նրանց և, ի հարկէ, ֆէսաւորների մէջ նոյնպէս, ոչ մի մարդ չի գտնվի, որ հաւատայ թիւրքական ֆինանսների մինիստրի կեղծ ու պատիր թւերին, անչափ փքած և ուռցրած եկամուտի գումարներին և այն երևակայական միլիոններին, որոնք պիտի բերանէ բերան լցնեն թիւրքական պետական գանձարանը: Ջաւիդբէյն ինքն էլ շատ լաւ գիտէ, որ «մէբուսների» այս ժողովում ոչ ոք մազաչափ անգամ հաւատ չէ ընծայում նրան: Բայց և այնպէս նա պարտաւոր է այդպէս խօսել, որովհետև նա խօսում է Եւրոպայի համար և առանձնապէս Ֆրանսիայի, որի հետ այժմ նա վարում է հարիւր միլիօն ֆրանկի փոխառութեան բանակցութիւններ... Ազնիւ բէյի ամբողջ ջանն ու հոգսն այդ փոխառութեան երազն է, ուստի և նա մինչև կէս է լինում՝ ապացուցանելու ում հարկն է, թէ Թիւրքիան, իբր, կարող է կառավարվել և առանց ուրիշի դրամի օգնութեան դիմելու:

— Բայց մի թէ Ֆրանսիան կամ եւրոպական այլ պետութիւններ, որոնցից թիւրքական ֆինանսների մինիստրը փոխառութեան ակնկալութիւն ունի, չունեն այստեղ դեսպաններ ու հիւպատոսներ, և միթէ նրանք տեղեակ չեն այս թշուառ ու աղքատ երկրի ֆինանսական դրութեան: Ջաւիդ-բէյի կատակերգութիւնն աւելորդ չէ,—հարցրի ես իմ խօսակցին:

*) Տես «Մշակ» № 290.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՄԱՍԻՆ

—

«Н. Вр.»-ն ապացուցանում է, որ Թիւրքահայերին հարկաւոր է ռուսական հովանաւորութիւն, որ կապահովէ նրանց 1895 թ. ծրագրված բարենորոգումների իրականացումը։

—

Կ. Պոլսի ֆրանսիական դեսպանատան խորհրդատուն իր մօտ հրաւիրեց հայոց պատրիարքին և խօսակցեց նրա հետ հայկական բարենորոգումների մասին։

—

Բ. Դուռը պատուիրագրեց կազմակերպել հայկական վիլայէթներում մասնաժողովներ, բաղկացած մուֆթիից, հայ հոգևորականութեան տեղական ներկայացուցչից, երկու քիւրդերից, երկու հայերից և սախագահ օֆիցերից՝ ագրարային հարցի քննութեան համար։

—

Թալէաթ-բէյը պնդեց Բ. Դրան առաջ, թէ անհրաժեշտ է դիմադրել հայկական շարժմանը, որ ձգտում է ոչ թէ բարենորոգումների, այլ արտասահմանեան հովանաւորութեան, սակայն ստացաւ խուսափողական պատասխան։

—

«Րեչ»-ը հաղորդում է, որ Կ. Պոլսի ազգային ժողովը վճռելով պնդել Բ. Դրան առաջ գործադրելու Արևելեան Անատոլիայում հայերի համար մեծ պետութիւնների որոշած երաշխաւորութիւնները, աւելացնում է, որ այդ պահանջը Լոնդոնում պաշտպանելու գործը յանձնարարվեց Օրմանեան սրբազանին։

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

II

Փարիզ, 3 յունվարի (Ն. տ.)

Ընդհատելով նախորդ Թղթակցութեանս շարունակութիւնը, ստիպված եմ մի քիչ շեղվել, խօսելու համար այն նոր դարձուածքի մասին, որ ընդունեց Թիւրք-բալկանեան պատերազմը, մի դարձուածք, որ անհաւնապէս ազդելու է հայոց հարցի վիճակի վրա։

Երէկվայ լրագիրները և հեռագիրները յայտնեցին, Թէ Թիւրքիան, որ առաջին օրերը ոչ մի զիջումն անելու տրամադիր չէր, յանկարծ յայտնեց, որ պատրաստ է զիջել բալկանեան դաշնակիցների պահանջներին և նրանց Թողնել Եւրոպական-Թիւրքիայի մեծագոյն մասը։

Ինչպէս գիտենք, ամբողջ Եւրոպական-Թիւրքիան բաղկացած է 7 վիլայէթներից —Կ. Պոլիս, Ադրիանուպոլիս, Սալոնիկ, Մօնաստիր, Կոսսովա, Սկիւտար, Եանինա։ Այդ 7 վիլայէթները ունեն 169,300 քառ. կիլօմէտր տարածութիւն և 6.130,200 ազգաբնակութիւն։

Արդ, Թիւրքիայի լիազօրները յայտնեցին Լօնդօն գումարված լիազօրների ժողովին, որ պատրաստ են հրաժարվել վերջին 5 վիլայէթներից, այն է՝ Սալօնիկից, Մօնաստիրից, Կոսսովայից, Սկիւտարից և Եանինայից, որոնք ունեն 125 100 քառ. կիլ. տարածութիւն և 3.839,100 ազգաբնակութիւն, և Եւրոպական-Թիւրքիայում պահում են իրանց համար միայն Կ. Պոլսի և Ադրիանուպոլսի վիլայէթները։ Ուրեմն Թիւրքերը զիջում են Եւրոպայի իրանց կալուածքի $^3/_4$ մասը և պահում են միայն $^1/_4$ մասը։

Պարզ է, որ նրանք դադարում են այլևս եւրոպական պետութիւն կազմելուց։

Արդ, ինչո՞վ բացատրել այդ զարմանալի, տարօրինակ զիջումը և նուաստացումը Թիւրքերի կողմից, այդ անհաւատալի անդամահատութիւնը իրանց սեփական ձեռքով, երբ նրանք դեռ 3—4 օր առաջ ամենակտրուկ կերպով յայտարարում էին, Թէ կամ կը մեռնեն ամենքը, կամ մի Թիզ հող անգամ չեն զիջի իրանց եւրոպական տիրապետութիւնից։

Ընդհանուր կարծիքը և բացատրութիւնը այդ անհաւատալի և անակնկալ զիջողութեան մասին այն է, որ Թիւրք կառավարութեան հասկացրին նոյնպէս կտրուկ կերպով, որ եթէ չը զիջէ բալկանեան դաշնակիցների առաջ և տեղիք չը տայ նրանց պահանջներին, կարող է կորցնել և Անատոլիան, այսինքն Թիւրքական Հայաստանը։ Աւստրիան և Գերմանիան, նոյնիսկ, ինչպէս ասում են՝ Ֆրանսիան և Անգլիան, խորհուրդ են տուել Քեամիլ-փաշային չտապել հաշտութիւն կնքել ինչ գնով և լինի, այլապէս Ռուսաստանը կը յարուցանէ հայոց խնդիրը, Թիւրքաց Հայաստանի ռէֆորմների խնդիրը. և որովհետև այդ ռէֆորմները պէտք կը լինի դնել եւրոպական կամ ռուսական կօնտրօլի ներքոյ, ուստի և Անատոլիան կարող է դադարել Թիւրքական երկիր լինելուց։

Այս բացատրութիւնը շատ հաւանական է։ Եւ եթէ նա ճիշդ է, հայկական չարաբաստիկ հարցը այս անգամ ևս կը Թաղվի և Թշուառ Հայաստանը այս անգամ ևս կը մնայ իր նախկին դրութեան մէջ։ Եւ ներկայ Թիւրք-բալկանեան պատերազմի մէջ միակ տուժողը՝ հայերը կը լինեն։

Սակայն կան շրջաններ, որոնք խորապէս համոզված են, որ Ռուսաստանը չի համաձայնի Թողնել հայերին Թիւրքական վայրագ կառավարութեան ձեռքը և նրանց անօգնական չի Թողնի ու միջոցներ ձեռք կառնի նրանց վիճակը բարւոքելու։

Գործի այդպիսի դարձուածքը շատ յուսահատական մտքեր է ներշնչում, և կաթողիկոսական պատգամաւորութիւնը, որ արդէն պատրաստվում էր Լոնդոն գնալու և իր յիշատակագիրը ներկայացնելու, ստիպված է առժամանակ սպասել։

Հ. Առաքելեան

ԳԷՇ ՆԱԽԱՆՇԱՆՆԵՐ

—

(Սեփ. Թղթակցից)

Կ. Պոլիս, 16 դեկտեմբեր

Հայաստանի համար քննիչներ խրկուած է, ըսուեցաւ և գրուեցաւ, սակայն ասիկա ճիշդ չէ։ Ներքին գործերու մինիստրը կը շարունակէ դեռ իր ուսումնասիրութիւնները և որոնք կերևայ Թէ դեռ չպիտի վերջանան... մինչև Լօնդօնի դեսպանախորհուրդի [illegible]

[illegible]

Հայորդի

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

—

Կ. Պոլսում հրատարակվող «Թանզիմաթ» Թիւրք Թերթը դեկտեմբերի 10 ի իր համարում հետևեալ տողերն է նուիրում Թիւրքաց-Հայաստանի բարենորոգումների խնդրին։ Այդ յօդուածը, որ Թարգմանաբար լոյս է տեսել Կ. Պոլսում հրատարակվող «Մանզումէի Էֆքեար» լրագրում, ստորև առաջ ենք բերում, քաղելով վերջին Թերթից։

«Գոհունակութեամբ կը տեսնենք, որ կառավարութիւնը սկսաւ զբաղիլ Հայաստանի բարենորոգումներու խնդրովը։

«Մեր վազեմի մէկ գէշ սովորութիւնն է չշարժիլ՝ մինչև որ հուկիծը դուրս ելլելու վիճակին չգայ։ Շնորհակալ ըլլալու է, որ այս անգամ սաանկ չէ պատահիր։ Ի հարկէ, խելացութիւն է Հայաստանի խնդիր մը չհանած և անոր համար ալ այս կամ այն պետութեան հետ վէճի չբռնուած՝ բարեկարգութիւն անունով ինչ որ պետք ընենք՝ այժմէն ընել-լմնցնել և մեր տան դուռը փակ պահել ու տան մարդոցմէն դուրսը ոչ մէկ դժգոհութիւն հանել տալ։

«Քանի մը օր առաջ «Իկդամի» արտօնատիրոջ կողմէ Վիէննայէ ղրկուած երկու նամակներէն մէկուն մէջ խիստ կարևոր հատուած մը ուշադրութիւնս գրաւեց։ Ցիշեալը Ռումէլիի ներկայ ցաւալի վիճակին վրայ խօսած ատեն կըսէր. «Երանի Թէ Հիւսէյին Հիլմի-փաշայի քննիչութիւնը և անոր հետ միասին գոյութիւն ունեցող վարչական ձեռ միար և Ռումէլիի արդի վիճակը չտեսնէինք»։ Կը մաղթեմ որ միևնոյն աղաղակը օր մը Անատոլուի համար չընենք։ Բայց միայն մաղթանք ընելով բաւականանալու չէ։ Ինչ որ պիտի ընենք՝ պէտք է ժամ առաջ ընել, որպէսզի այսպէս աղաղակելու չստիպուինք։

«Լրագիրներու մէջ մեր տեսածին համեմատ կառավարութեան Անատոլուի արևելեան նահանգներու մէջ գործադրել ուզած բարենորոգումներու հիմը՝ Խարբերդի, Տիգրանակերտի, Բիթլիսի և Բաղէշի կուսակալութեանց եւրոպացիի մը նախագահութեան տակ յանձնաժողով մը ղրկելն է, որուն մէջ պիտի գտնուի նաև քննիչ մը։ Հարկ չենք տեսներ ծածկելու, Թէ մենք սկիզբէն ի վեր՝ այսպիսի քննիչով մը սկսող բարեկարգութենէն ոչ մէկ բան կըրցած ենք հասկնալ։ Այսպիսի բաներէն հիմնական արդիւնքներ յառաջ չեն կրնար գալ։ Քննիչ մը գացեր է, հետն ալ խորհրդական մը և յանձնաժողով մը գտնուեր է, անոնք պաշտօնեաներու վրայ հսկողութիւն ի գործ [illegible]

[illegible] կուած են այն տեսութիւնները, Թէ «Մենք ապակեդրոնացում չենք կրնար ընդունիլ, սա կամ նա չենք կրնար ընել»։ Այս վախերուն և տարակուսանքներուն համար չէ որ Ռումէլին այսօր օտար գրաւումին տակ կը տեսնենք։ Անատոլուի համար գոնէ անվեհեր կերպով շարժինք, և ժամանակ չը կորսնցնենք։ Մենք զայս կը սպասենք Թէ Քեամիլ-փաշայի հանրածանօԹ կարողութիւններէն և խորունկ փորձառութենէն, և Թէ ներքին գործոց մինիստրին ուշիմութենէն ու հմտութենէն։

«Նահանգներու յոռի վարչութեան պատճառը երկուք է։ Այս պատճառներուն մէկ մասը վարչական մեքենային յատուկ Թերութիւններն և միւս մասն ալ պաշտօնեաներուն անձերուն վերաբերեալ սխալներ են։ Մենք այսօրս այս երկու տեսակ Թերութիւններուն բարձումը երաշխաւորող բարեկարգութիւններու պէտք ունինք։ Արևելեան նահանգներու մէջ քննիչ մը ղրկելը և անոր ալ օտար խորհրդական մը ընկերացնելը միմիայն սա կրնայ ապահովել, որ ասկէ վերջ պաշտօնեաները ալ աւելի պատուաւորութեամբ և գործունէութեամբ աշխատին։ Բայց այս կերպով մեքենային հոգիին մէջ եղող սխալները չեն կրնար վերցուիլ։ Օրինակի համար, ենթադրենք, որ տեղ մը դատարանական կազմը քննիչէն վախցաւ և ջանաց աւելի արդարութեամբ կատարել պաշտօնը, բայց գործադրելիք օրէնքը, եթէ այդ երկրին յարմար չէ, ի հարկէ, գոհացուցիչ արդիւնքներ չեն կրնար առաջ գալ։

«Ի մի բան, շատ կաղաչենք կառավարութեան, որ հիմնական բան մը ընէ և կիսկատար միջոցներով յումպէտս ժամանակ չվատնէ»։

ԲԱԼԿԱՆԵԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՇՈՒՐՋԸ

—

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

27 դեկտեմբերի

Փարիզ.—«Հավասը» հաղորդում է. «Մեծ պետութիւնները հաւանօրէն այս շաբաթվայ վերջը առաջադրութիւն կանեն Կ. Պոլսում։ Ըստ երևոյթին, եռապետեան համաձայնութեան և եռապետեան դաշնակցութեան միջև համաձայնութիւն է կայացել Ադրիանուպոլսի առիթով. Տարաձայնութիւն գոյութիւն ունի Եգէյեան կղզիների վերաբերութեամբ, որոնց մի մասը եռապետեան դաշնակցութիւնը ցանկանում է Թողնել Թիւրքիային, նաև Ալբանիայի նկատմամբ. որովհետև Ալբանիան շարունակում է ձգտել Սկիւտարին մուծել ապագայ Ալբանիայի մէջ»։

—

ԱԹէնք.— Պաշտօնական «Էստիա» լրագիրը բերել է Ալբանիայի քարտէզը, որ դաշնակիցները ներկայացրին մեծ պետութիւններին։ Համաձայն այդ քարտէզի, սահմանը անցնում է Խիմարայից՝ Արգիրօ-Կաստրոյի միջով, որ անցնում է Յունաստանին, յետոյ շարունակվում է Դանգլի, Կօնիցա և Կօրիցա լեռնաշղթայով։ Քարտէզին կցված է մանրամասն պատճառաբանութիւն, Թէ այդ շրջանը պատկանելու է Յունաստանին։

—

Լոնդոն.— Բէյտէրի տեղեկութիւնների համաձայն, բուլղար պատգամաւորները Սոֆիայից ստացան հեռագիրներ, որոնք հերքում են այն տեղեկութիւնները, Թէ գեներալ Սավովի և Նազըմ-փաշայի տեսակցութիւնը եղել է նպաստաւոր Թիւրքերի համար։ Բուլղարների ասելով, Ադրիանուպոլսի անկումը հիւանդութիւնների և սովի պատճառով սպասվում է անյապաղ։ Ընդ սմին Թիւրքերը ըստ երևոյթին աւելի չափաւոր են դառել Ադրիանուպոլսի վերաբերութեամբ, Թէև զիջող չեն կղզիների հարցում։

Սոյդ աղբիւրից տեղեկացնում են, որ եթէ Բ. Դուռը չը վարվէ մեծ պետութիւնների տուած խորհուրդների համաձայն՝ դաշնակիցների պահանջներին զիջելու մտքով, այն դէպքում կը կատարվի ծովային ցոյց։ Եւրոպական նաւատորմերը կը ժողովվեն Բէզիկէ նաւահանգստում։ Այն տեղեկութիւնը, իբր Թիւրքերին մեծ պետութիւններն առաջարկել են պահել Ադրիանուպոլիսը՝ բերդը քանդելու պայմանով, Պետ. Հեռ. Գործ. Թղթակցի տեղեկութիւնների համաձայն՝ սխալ է։

Կայացաւ մեծ պետութիւնների դեսպանական խորհրդակցութիւն։

—

Կ. Պոլիս.— Լուրերի համաձայն Նազըմ-փաշան և Նորատունկեանը Զաթալջայում տեսակցութիւն են ունեցել բուլղարական գեներալ Սավովի հետ Թիւրք մինիստրների վագօնում. տեսակցութիւնը տևել է 2 ժամ։ Կ. Պոլիս վերադառնալուց յետոյ մինիստրներն այցելել են Քեամիլ-փաշային։ Տեսակցութեանը տրվում է մեծ նշանակութիւն։

— Ո՛չ. աւելորդ չէ։ Զէ որ Զաւիդ-բէյը եկամուտի նոր աղբիւրներ ցոյց տուեց իր ճառի մէջ, աղբիւրներ, որոնք, հաւատացած եմ ես, երբէք չեն էլ հոսի դէպի Թիւրքական գանձարանը, որովհետև դրանք ցամաք աղբիւրներ են. բայց և այնպէս նրանցից սպասելիք միլիոնների հսկայական գումարները կարող են շլացնել եւրոպական ագահ ու անկշտում ֆինանսիստներին, որքան էլ այդ գումարները ֆանտաստիք ու ենԹադրական լինեն։ Օ՛, Թիւրք պետական պաշտօնեաները եփված են այդ մշտական խաղի մէջ։ Նրանք շատ լաւ գիտեն, որ ագահը յաճախ նաև կոյր է և իր անզուսպ ձգտման մէջ աւելի ու աւելի փրանկներ ձեռք բերելու՝ պատրաստ է վազել դէպի այնպիսի եկամուտներ, որոնք շատ և շատ հեռու են իրական լինելուց։ Ներեցէք, պարոն, եթէ ես համեմատելու լինեմ եւրոպացի գառնագղեստ դրամատէրերին, որոնց մասնագիտութիւնը մանր ու խոշոր պետութիւններին վաշխառուական տոկոսներով փոխառութիւններ տալն է... ձեզ ծանօթ անյագուրդ չորքոտանիների հետ... Ցոյց տուէք այդ չորքոտանուն մի ոսկրի կտոր, և նա կը Թողնի առաջ դիզած ոսկրների կոյտն ու կը վազէ ձեր ցոյց տուածի ետևից։ Զաւիդ-բէյի այս երկար ու անհամ ճառը, որ, ինչպէս տեսնում էք, ոչ ոքի չէ հետաքրքրում, բացի իմ անհրաժեշտ կոլլէգներից, ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ մի ոսկրի կտոր՝ ուղղած եւրոպացի ագահներին՝ նրանց ախորժակը գրգռելու համար։

— Սակայն եթէ այդպէս լինի, ձեր ասած եւրոպացի ագահները հեշտութեամբ կարող են տուժել այս կամ այն պետութեանը փոխառութիւններ տալիս, ուրեմն և զրկվել իրանց դրամագլուխներից։

— Եւ տուժում են, ինչ էք կարծում. բայց երբէք չեն զրկվում դրամագլուխներից, որովհետև մի տեղ տուժած տասն միլիոնի փոխարէն՝ մի ուրիշ տեղ հարիւրաւոր միլիոններ են ստանում։ Ի՞նչ են տուժել եւրոպացի ագահները մէքսիկ և հարաւ ամերիկական մանր պետութիւնների, Յունաստանի, Թիւրքիայի, Չինաստանի, Կորէայի և նոյնիսկ Իտալիայի մէջ. բայց և այնպէս նրանք շարունակում են փոխառութիւններ տալ նոյն եռանդով ու ոգևորութեամբ, որով տալիս էին տուժելուց առաջ։ Տոկոսը, շա՛րը, կուպօնը, դիվիդենտը, պարոն, մի այնպիսի կախարդիչ ձգողական զօրութիւն ունի, որ նրա առաջ չէ կարողանում դիմանալ և ոչ մի դրամատէր, ուստի և այդ դրամատէրը հեռուից հաճութեամբ լսում է Զաւիդ-բէյին և սրտի բերկրանքով ընդունում նրա այլաբանված հրաւէրը, միայն Թէ մի կտոր ոսկեր, մի կտոր միս կարողանար պոկել ապագայում Թիւրքիայի մերկ ու վիրաւոր մարմնից...

Հրեայ Թղթակիցը խօսում էր ոգևորված և լի անկեղծ դառնութեամբ։ Ես ակամայ Թողած Զաւիդ-բէյին՝ լսում էի նրան։

— Դուք եղել էք եւրոպական ուրիշ որևէ պարլամենտում,—հարցրեց նա ինձ րոպէական լռութիւնից յետոյ։

— Ոչ, չեմ եղել։

— Եթէ դուք եղած լինէիք, կը համոզվէիք, որ Զաւիդ բէյը միակը չէ ֆինանսների մինիստրների մէջ, որ գիտէ սրտել, կեղծել, յեղաշրջել փաստերն ու Թւերը։ Բացի հպարտ ու հարուստ Ալբիոնից, որ ոչ մի կեղծիք կամ յեղաշրջում Թոյլ չէ տրվում պետական ֆինանսների ելևմտացոյցի մէջ, և մասամբ էլ բացի Գերմանիայից ու Ֆրանսիայից՝ մնացած բոլոր պետութիւնների մէջ, որոնք կարիք ունեն արտաքին փոխառութիւնների, գերիշխող դեր է կատարում Զաւիդ-բէյի ֆինանսական քաղաքականութեան սիստեմը։ Ի հարկէ, եւրոպական քիչ Թէ շատ կուլտուրական երկիրների մէջ այդ սիստեմն այնպէս կոպիտ ու անտաշ կերպով չէ իրագործվում, ինչպէս այստեղ, բայց և այնպէս, ըստ էութեան, նա մնում է նոյնը, որքան էլ Թւերն ու գումարներն այնտեղ ճշմարտանման ու հաւանական երևան ոչ-ֆինանսական գաղտնագէտներին։

— Իսկ դուք ֆինանսական գաղտնագէտ էք,—հարցրի ես ժպտալով։

— Դժբաղդաբար այո,— պատասխանեց հրեայ Թղթակիցը քմծիծաղով,—Թէև ոչ յօգուտ իմ անձնական ֆինանսների... Գուցէ ձեզ յայտնի է, որ եւրոպացի խոշոր դրամատէրերից շատերը և նոյնիսկ գլխաւորները հրէաներ են, այսինքն պատկանում են այն ցեղին, որից սերված եմ և ես։ Բայց այդ միևնոյն է։ Ցեղակցութեան ոչ մի զգացմունք չէ կարող ստիպել ինձ արդարացնելու նրանց։ Փայլն ամեն տեղ գայլ է և կատարելապէս արժանի իր կոչման, ուր էլ որ լինի, որ երկրի ու ազգի մէջ էլ որ դրած լինի իր բոյնը...

Իմ խօսակիցս լռեց և յենվելով նստարանի մէջքին՝ սկսեց Չզային Թափով մերԹ ընդ մերԹ մի-մի հատ մազ պոկել իր՝ առանց այն էլ՝ ցանցառ մօրուքից։ Ես ուշադրութեամբ նայեցի նրա դէմքին, և իմ յիշողութեանս մէջ վայրկենապէս կենդանացաւ մի այլ պատկեր՝ հրեայ բժշկի պատկերն Արարատի դաւառայլներում... Այո, չը կայ, գուցէ, աւելի ատելի ազգ, քան Թէ հրէան, բայց չը կայ նաև աւելի սիրելի ազգ, քան Թէ հրէան... Զէր պատկանում արդեօք ինձ անյայտ Թղթակիցն այս վերջին կարգի հրէաների Թւին։ Նա ուղղել էլ իր հայեացքն առաստաղին, և ակնդէտ նայելով մի կէտի՝ տրամադրութիւն չէր ցոյց տալիս շարունակելու խօսակցութիւնը։

Ես սկսեցի դիտել դահլիճը, սենեակները, պատգամաւորներին։ Դա յամենայն դէպս աւելի լաւ զբաղմունք էր, քան նորից լսելը Թիւրք մինիստրին։

Դահլիճն ինկապէս ինձ դուր չեկաւ. ճարտարապետական ոչ մի առանձնայատկութիւն և կամ ունէ այլ ինքնուրոյնութիւն չունէր նա, որով կարողանար զանազանվել մի սովորական մեծ սենեակից, որի երկարութեամբ շարք-շարք դրված են նստարաններ։ Եւ եթէ Թիւրքական պարլամենտի դահլիճը ունէր առանձնայատկութիւն ունէր՝ դա՝ յատենային դէպս, ճարտարապետական առանձնայատկութիւն չէր, այլ,—ինչպէս ասեմ,—...մարդկային կամ պատգամաւորական։ Եւ յիրաւի, տարօրինակ տպաւորութիւն է գործում անսովոր այցելուի վրա բազմաԹիւ փարաջաւոր ու փաԹԹոցաւոր հոգևորական պատգամաւորների մերձաւորութիւնն այն տեղում, ուր ոչ աղօԹք կայ անելու և ոչ Աստուած փառաբանելու։ Անշուշտ, որևէ մզկիԹում և կամ Պոլսի անհամար ու գեղեցիկ մինարէների կատարներին՝ այդ փարաջաներն ու սպիտակ փաԹԹոցներն իրանց տեղում կը լինեն, բայց պարլամենտում... Նրանք Թողնում են աներես ագռաւների տպաւորութիւն, որոնք զօրով ներս են մտել և որոնց ոչ ոք չէ հրաւիրել խնճոյքի։ Ոչ մի այլ պարլամենտ, չէ կարող հանդուրժել հոգևորականների այն բազմութեան, որով լիքն է Թիւրքական պարլամենտական դահլիճը։ Որ կողմ նայում ես, նրանք են նստած՝ սև, սպիտակ, կարմիր և այլ գոյնի մօրուքներով, ինչպէս նաև սև, սպիտակ, կարմիր և այլ գոյնի դէմքերով, քնէած ու անտարբեր աչքերով, մեռած ու անկենդան դիմագծերով, փարաջաների լայն Թեքերն ամենայն յարմարութեամբ փռած սեղանների վրա և նախշուն գուլպաներով զարդարուն աջ ոտները դրած ձախի ծնկներին։ Թւում է, Թէ Պոլսի անուշաբոյր «դահվէն» է միայն պակաս, որ Թիւրքական այդ օրէնսդիրների արևելեան քէֆը կատարեալ լինի։ Հազիւ երբեմն նրանց մէջ պատահում են կենդանի ու աշխոյժ դէմքեր, կրակոտ, վառվռուն աչքերով և անհանգիստ շարժումներով. սակայն դրանք լոկ միայն կաԹիլներ են անկենդան փարաջաւորների բազմախուռն ծովի մէջ ու հաւանականաբար ոչ մեղկ ու Թուլամորթ Թիւրքեր, այլ կորովի սիրիացիներ, արաբներ ու ալբանացիներ, որոնք դժբաղդութիւն են ունեցել մահմեդական հոգևորական լինելու։

Դահլիճում կատարեալ իդդիհադական Թագաւորութիւն է. սկսած Անմէգ-Բիզայից, որ իմ դէմ յանդիման մի քողարկված տձև ծածկոյթի տակ գրաւել է նախագահական աԹոռը, մինչև պարլամենտի յետին դռնապանը ձգտում են դէպի Միութիւն և Առաջադիմութիւն։ Երջանիկ աշխարհ, ուր ամենքը միասին կարող են այնպիսի գեղեցիկ նշանաբան ունենալ և այնպիսի սիրուն բաներ դաւանել, ինչպիսիք են միութիւնն ու առաջադիմութիւնը... Այդ նախանձելի իդէալին, կարծեմ, դեռ չէ հասել ոչ մի ազգութիւն, մինչդեռ քիւրդը, հայը, Թիւրքը, չէրքէզն ու արաբը, որոնք բաղդ ունեն օտոմանների օրհնված երկրի մէջ ապրելու, հասել են արդէն։ Ի՞նչպէս երանի չը տալ նրանց և ինչպէս՝ առանց մարմարէ հուշակ վաստակել կամենալու՝ չը գուշակել, որ չի անցի քանի մի տարի, երբ Մարգ-ցայի, Ճորոխի, Եփրատի ու Տիգրիսի ափերում, ինչպէս նաև Միջագետքի ու Արաբիայի անապատներում, ուր այժմ արեան ու խաւարի ուրուականներ են Թափվում, ուր ազգերն իրար միս են ուտում գոյութեան օրհասական կռւի մէջ, կը ծաղկի մի ընդհանուր դրախտ, մի չնաշխարհիկ խաղաղ ու երանաւէտ կեանք... Իբրև հայ, ես հրճվում ու ցնծում եմ վաղօրօք՝ այդ անման հեռանկարը մի վայրկեան աչքիս առաջ բերելով։ Սակայն հայ պատգամաւորների սակաւաԹիւ խմբակը, որ տեղաւորվել է դահլիճի հեռաւոր նստարաններից մի քանիսի վրա, ոչ շատ հեռու դրան փեղկերից, և որ չէ համարձակում Թիւրքերի նման ֆէս չը ծածկել և նոյնիսկ, ըստ հայկական սովորութեան, վայր առնել ֆէսը պատգամաւորական դահլիճում, անշուշտ ինձանից շատ աւելի հրճվում և ցնծում է այդ հեռանկարից։ Զէ որ ապագայ դրախտը, ի միջի այլոց, նաև նրանց երկարատև ջանքերի, հանճարեղ յղացումների, կորովի մտածման ու հեռատեսութեան արդիւնքը պիտի համարել։ Եւ ինչպէս մարդ չուրախանայ՝ լինելով «մի ու առաջադէմ» Թիւրքի ու քիւրդի հետ միասին,—եղակի տարրեր, որոնք հսկայական Թռիչքներով են սլանում

Կ. Պոլսի մեր սեփական թղթակիցը գրում է մեզ դեկտ. 16-ից.

«Հաշտութեան բանակցութիւններուն մասին հաստատ տեղեկութիւններ չկան, այլ սոսկ ենթադրութիւններ և կարծիքներ։ Յաջողութեան հաւանականութիւն մը խզումի մը երկիւղով կը գրկընդխառնուի, և ոչ ոք կրնայ վճռական բան մը գիտնալ։ Այս անստուգութեան վրայ աւելցաւ նաև դահլիճի հաւանական անկման լուրը, որ շատերէ կը հաւաստուի։ Եւ ինչ որ Թիւրքիոյ մէջ շատ կը խօսուի, անպատճառ ուշ կամ կանուխ կիրագործուի։ Այս անկումը հայոց համար խիստ աղէտաբեր կրնայ ըլլալ»։

ՎՈՍՓՈՐԻ ԱՓԵՐԷՆ

Ցաւալի երևոյթներ

Կ. Պոլիս, 14 դեկտեմբեր

Այսօր Թերթերու մէջ երևցաւ իբր ազգ. կեդրոնական վարչութեան որոշում հետևեալ յայտարարութիւնը.

«Խառն ժողովը երէկ զբաղեցաւ հայաբնակ նահանգներու բարեկարգութեան խնդրով, և նկատելով որ ըստ սահմանադրական օրինաց ազգ. պատրիարքարանը միայն իրաւասու է ամբողջ ազգին համար կենսական կարևորութիւն ունեցող բարենորոգման խնդրոյն, ինչպէս նաև նմանօրինակ հարցերու մասին կարծիք յայտնել յանուն ազգին, և նկատելով, որ կառավարութեան կողմէ հրաւիրուած անպաշտօն անձնաւորութիւնք յանուն ազգին և յանուն ազգ. պատրիարքարանի կարծիք յայտնելու ոևէ իրաւասութիւն չունին, որոշեց Թակրիրով մը դիմել Ներքին գործոց մինիստրութեան և այս մասին դիտողութիւն ընել։

«Ժողովը միւս կողմէ ցաւ յայտնեց նաև, որ վարչապետին հետ կատարուած խորհրդակցութեանց մասին՝ յիշեալ անձնաւորութիւնները ոևէ տեղեկութիւն տուած չեն ազգ. կեդր. վարչութեան, մասնակցելով հանդերձ սոյն խորհրդակցութեանց»։

Այս յայտարարութիւնը արդիւնք է ամբողջ ժողովի մը ժամերով կատարած խորհրդածութեան։

Վարչութիւնը, որ հայկական խնդրոյն բովանդակ պատասխանատուութիւնը ստանձնելու քաջութիւնը ունեցած էր ամէն քանի մը օր առաջ, իր այս որոշումովը ցոյց կուտայ, թէ քաղաքական անհասունութեան որքան տարրական աստիճաններուն վրայ կը գտնուի ինքը։

Խառն ժողովը՝ ժամերով զբաղած և ամբողջ մէկ նիստ զոհած է այս տեսակ անիմաստ որոշում մը տալու համար, կամ... ոմանց անձնական քինախնդրութեան յագուրդ տալու համար։

Այս պաշտօնական յայտարարութեան պատճառը չէ թէ այն է, որ խառն ժողովը կը հաւատայ իր ներկայացնելիք առաջարկներուն աւելի կարեւոր բաներ մը ըլլալուն, քան Օրմանեան սրբազան, Տաղաւարեանի, Քէլէկեանի և Կիւլպէնկեանի ներկայացուցած դիտողութիւնները, այլ անոր համար, որ այդ դիտողութիւնները ներկայացուած են այդ անձերուն կողմէ, որոնց պատուաբեր դեր մը ստանալուն հակառակ են ոմանք իր անդամներէն։

Զարմանալի բան է, որ մեր վարչութիւնը ինքզինքը միայն իրաւասու կը հռչակէ ազգ. կենսական խնդրոց համար բանակցելու Բ. Դրան հետ, երբ 4 տարուան դատապարտելի անփութութեան անցեալ մը ունի իր կռնակը։

Մեր վարչութիւնները ո՞ւր էին այն ատեն, երբ դաշնակցականներ յանուն ազգին Հայաստանի բարենորոգումներու և ասոր պէս ուրիշ կենսական հարցերու համար, առանց մէկուն խորհուրդ հարցնելու, շարունակ կը բանակցէին Իթթիհադական դահլիճներու հետ։

Երբ այն ատեն ուրիշներ բանակցութեան իբր խողովակ պատրիարքարանը ցոյց կուտային, դաշնակցականները կը ծիծաղէին և այս գործը կը համարէին մենաշնորհը քաղաքական կուսակցութեանց և կուզէին, որ պատրիարքարանը միշտ իր կրօնական-կրթական հոգերուն մէջ, և բնաւ քաղաքական խնդրոց չխառնուէր։

Այն ատեն ազգ. վարչութեան մէջ անոնք ձայն չունէին։

Հիմա, երբ Իթթիհադը գոյութիւն չունի և Բ. Դրան մէջ իրենց երես տուող չկայ, հիմա կը յիշեն, թէ ազգ. վարչութիւն մը կայ, որ միակ ձեռնհաս մարմինն է (!!!), վասնզի այս անգամ անոր մէջն են։ Երբ այդ մարդիկ արիւնոտ անցեալ մը կուրանային և անիմանալի շողորդութեամբ մը կերթային ձեռք երկարել Իթթիհադին՝ ստոր սակարկութեան մը վրայ հիմնուած, երբ անոնք կրկին և կրկին ազգը կը դնէին հակասական վիճակի մը մէջ, և հակառակ Ջարդուելուն, Թալանուելուն և կողոպտուելուն... գոհ կը հռչակէին ազգը Իթթիհադական կառավարութենէն, այն ատեն մեր վարչութիւնը անվրդով կը քնանար... կամ աւելի ճիշդ՝ կը խորթար ու կենդանութեան ոևէ նշան ցոյց չէր տար ազգին իրաւունքները պաշտպանելու համար. և հիմա, երբ... ուրիշները անպաշտօն խորհրդակցութեան կը հրաւիրուին և երբ անոնք ազնուաբար կը յայտարարեն, թէ իրենք ազգը ներկայացնելու հանգամանք չունին... և պէտք է դիմէին պատրիարքին վարչութեան, ահա այն ատեն մեր վարչութեան անդամները, իրենց սրբազանը նախագահովը, կը փոթորկին ու կը փրփրին... այս տեսակ բռնաբարութեան մը դէմ, և... ցաւ կը յայտնեն։

Եթէ կայ սակայն մարմին մը, որուն գործունէութեան համար ցաւ յայտնել պէտք է, այն ալ մեր վարչութիւնն է, որ հայկական խնդրոյն այս ամենակենսական շրջանին մէջ, ամենէն անկարելի վայրկեաններուն, ամեն գործ կը թողու և քինախնդրութեանց համար ժամանակ կը սպառէ։ Քեամիլ փաշայի դահլիճը որոշած ըլլալով Հայաստանի մէջ բարենորոգումներ գործադրել՝ պաշտօն տուած էր մինիստրական մասնաժողովի մը կազմել բարենորոգմանց ծրագիր մը։

Այդ մասնաժողովին մէջ հարկ կը դատուէր գտնալ նաև Հայաստանի վիճակին իրազեկ անձերու խորհուրդները, և ասոր համար կը հրաւիրուէին այդ չորս անձնաւորութիւնները, իրենց ունեցած բացառիկ յարմարութեան համար։

Օրմանեան սրբազ. երբ նախկին պատրիարք տասներկու տարի պաշտօն վարած ըլլալով՝ բնական է, որ ամենէն շատ ու լաւ իրազեկ էր այն պէտքերուն, որ Հայաստան ունի։ Դոք. Տաղաւարեան՝ ամբողջ Հայաստանը և Անատոլուն շրջած է և մօտէն քննած է երկրին պէտքերը. ունի նաև ուրիշ առաւելութիւն մը, մասնագէտ ըլլալով երկրագործութեան, հանքաբանութեան և ժողովուրդին կենսական այլ պէտքերուն։

Պատրիկ Կիւլպէնկեան պետն է հնագոյն առևտրական տան մը, որ երկրին ամեն մասերուն մէջ մասնաճիւղեր ունի։

Քէլէկեան տարածուած Թիւրք Թերթի մը խմբագրապետն է և Թիւրքաց մէջ կը վայելէ բաւական մարդու համբաւ։

Այս անձերը անպաշտօն կերպով կը հրաւիրուին խորհրդակցութեան, և անոնց կարծիքը կառնուի։

Մեր վարչութիւնը ցաւ կը յայտնէ, թէ անոնք մասնակցած են խորհրդակցութեան։

Սակայն ներելի ըլլայ մեզի հարցնել, թէ արդեօք կառավարութիւնը այս չորս անձերէն՝ բարենորոգմանց ծրագիր մը կազմելու համար՝ եթէ միայն յանձնաժողով մը կազմէր և այս անձերը պաշտօնի կոչէր, անոնք պատրիարքարանէն արտօնութիւն պիտի ուզէին կառավարական պաշտօն ստանձնելու համար։

Մինչև հիմա կառավարութեան պաշտօն ստանձնող ո՞ր հայը եկաւ հաւանութիւնը առնելու պատրիարքարանին։

Հետևաբար վարչութիւնը ամենէն տխմար բանն է, որ կընէ ցաւ յայտնելով այդ անձերուն դէմ։

Եւ իմ հետազօտութիւններս ինծի բերին եզրակացութեան մը, որ բնաւ պատուաբեր չէ վարչութեան, վասնզի անիկա իր այդ ընթացքով ցոյց կուտայ հայկական խնդրոյ պէս փափուկ և կենսական խնդիր մը վարելու իր անպատրաստութիւնը քինախնդիր զգացումներ։

Նախ շատ շահեկան է գիտնալ, թէ որոնք եղած են այս զարմանալի պահանջը ներկայացնողները։

Առաջին վարագոյրը բացած է դոկտ. Ճէլալ, որ նոյն խակ Բ. Դուռ բողոքելու առաջարկին հեղինակն է։

Դոկտ. Ճէլալ հարկ է խոստովանիլ, իմացականապէս փճացած անձ մըն է և շատերու ան գաղափարը տուած է, թէ հոգեկան հիւանդ մըն է։

Այս չքնաղ գիւտը ահա այս անձն ըրած է, և անմիջապէս անոր յարած է դոկտոր Կար. Փաշայեան, որ, հակառակ իր կուսակցութեան անդամներէն Վահան Փափազեանի կարծիքին, յարած Ճէլալի առաջարկին՝ Բ. Դուռն բողոքելու պէտքին վրայ կը պնդէր և կը պահանջէր, որ անպատճառ պաշտօնական յայտարարութիւն մը ըլլար այս մասին։

Մասնաւոր այս խմբակին առաջարկը, որ ուղղակի ազգային շահը հետապնդելէ աւելի կերթար հարուածել Օրմանեան սրբազանը, շատ հաճոյ պիտի ըլլար անշուշտ Արիստակէս Գասպարեանի, Գրիգորիս վարդ. Պալաքեանի պէս անձերուն, որոնք անմիջապէս յարեցան այս գաղափարին... իբր նպատակայարմար։

Նախկին պատրիարք Եղիշէ արքեպ. Դուրեան իր կարգին յարեցաւ... այս քաղաքականներու խմբակին... վասն զի իր անձնասիրութիւնը վիրաւորուած էր... ինքն հրաւիրուած չըլլալով Բ. Դուռ։

Եւ արդէն խումբը կազմուած էր, զի խառն ժողովը ունի իր մէջ վեց ալ քահանայ, որոնք ազգին ճակատագիրը վարելու համար հոն եկած նստած են և ամեն հոսանքէ կը տարուին։

Ի զուր Տիրան Երկանեան և ուրիշ քանի մը խելահաս անձեր պայքարած են այս ապուշ որոշման դէմ, որ գործադրուած է։

Շառայլ

ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՐՍԿԱՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ*)

II

Բ. գիւղ, 10 դեկտեմբերի

Ատրպատականի հարկային և մաքսային վարչութիւնը, յանձին բէլգիացի Դոմէի, ի նկատի ունենալով Թիւրքաց զօրքերի հեռանալը գրաւած հողերից՝ կենտրոնական կառավարութիւնից հրաման ստացաւ անմիջապէս մեկնել Թաւրիզից դէպի այդ վայրերն ու կանոնաւորել հարկա-մաքսային սիստեմն և նոր ձեւի բաժանմունքներ հաստատելով վերադառնալ Թաւրիզ։ Դոմէ իր հետ վեր առնելով ոմն Քեազըմ-խան անունով մի պարսիկ երիտասարդ՝ որպէս թարգման և չորս հոգի պարսիկ կօզակներ՝ ճանապարհւում է դէպի Սօուջ-Բուլաղ. և որովհետև Սիմինդարը-Ազամից յատուկ յանձնարարութիւն ունէր Սարդար-Մուքրիի վրայ, որ Դոմէին հարկաւոր օգնութիւնը անէ և ամենայն ապահովութեամբ հնարաւորութիւն և դիւրութիւն ստեղծէ այդ միսիան կատարելու, այդ պատճառով էլ Սարդար-Մուքրին իր մօտ գտնվող Սարդարի ձիաւորներից 50 հոգի, հրամանատարութեամբ նրանց Իսմիրզը-Լաշկեար պետի, ճանապարհում է դէպի Սարդաշտի և Բանայի կողմերը, որոնք 57 ձիաւորով մեկնում են դէպի գրաւած վայրերը՝ վերադարձնելու արդէն հինգ տարիներից ի վեր փակված մաքսատները։

Նոյեմբերի 24-ի գիշերը լուր է հասնում Սարդար-Մուքրիին, թէ Սարդաշտի շրջանում գօմերը ցեղը յարձակվելով Իսմիրզը-Լաշկեարի խմբի վրայ՝ սպանել է թէ իրան Իսմիրզը-Լաշկեարին, թէ բէլգիացի Դոմէին, Քեազըմ-խանին և չորս հոգի էլ կօզակներ. իսկ մնացած ձիաւորները ցրիւ գալով մի կերպ իրանց ձգել են Բայիզ-աղա Մանգուռի մօտ։

Սարդարը յանկարծակիի գալով այս լուրից՝ հրամայում է անմիջապէս զօրք պատրաստել և անձամբ անցնելով մօտ 3000 ձիաւոր զօրքի գլուխ երկու թնդանօթով նոյեմբ. 26-ին ճանապարհւում է դէպի դէպքի վայրը, ուր հաստատւում է որ, իրօք սպանված են բէլգիացի Դոմէն, Քեազըմ-խանը, Իսմիրզը-Լաշկեարը և 4 հոգի էլ կօզակներ։ Դեռ մինչև օրս էլ որոշ յայտնի չէ եղել այդ սպանութիւնների գլխաւոր դրդապատճառը. զանազան անհիմն պատճառներ են առաջ բերւում, սակայն մէջ բերած պատճառներից ոչ մէկն էլ ճշմարիտ չէ. ըստ իս՝ հետևեալ հիման վրայ է եղած այդ անախորժ դէպքը։

Օսմանեան կառավարութեան պարտութիւնները Իտալիայից և Բալկաններից ընդհանուր գրգռում և զայրոյթ են առաջ բերել ինչպէս ամեն մի օսմանցու, նոյնպէս և ամեն մի քիւրդի մէջ. քիւրդը աւելի քան մի իսկական օսմանցի՝ աւելի նախանձախնդիր է դէպի օսմանեան գահի և սուլթանի աջողութիւններն ու յաղթութիւնները. քիւրդի համար շատ տարօրինակ է և նոյնիսկ աներևակայելի, որ ինչ-որ գեաւուրների բանակները համարձակութիւն ունենան պատերազմ հրատարակել «Հզօր խալիֆայի» դէմ և նոյնիսկ յաղթել ու ըսպառնալ Ստամբոլին. քիւրդը այդ մտքի հետ երբեք չի կարող հաշտվել. սակայն իրողութիւնը մնաց իրողութիւն և Այա-Սօֆիայի սրբազան կամարների տակից թնդաց ճակատագրական ճիչը՝ «Հաւատացեալներին վտանգ է սպառնում, մահմեդականութիւնը ճգնաժամի մէջ է, օգնութիւն, ջիհադ»... Եւ այդ յուսահատ ճիչը արձագանք գտաւ հեռու Քիւրդստանում. դրան հիասթափութեան հետ առաջ եկաւ ընդհանուր զայրոյթ դէպի ամեն մի քրիստոնեայ, որ գուցէ ոչ մի կապ չունի իտալական և բալկանեան ազգութիւնների հետ. քիւրդի, օսմանցու համար միևնոյնն է, բոլորն էլ գեաւուրներ են, իսլամի թշնամիները, ուրեմն չը խնայել ոչ մի քրիստոնէի, ոչ մի «խաչապաշտի»...

Քիւրդական ուլէմաները (կրօնաւոր) արձագանք տուին Կ. Պոլսի շէյխ-իւլ-իսլամի կոչին, և ջիհադը հրատարակվեց. Քիւրդստանի ամեն անկիւնից սկսվեց կամաւորների հոսանքը դէպի օսմ. սահմանները։ Դառն զուգադիպութիւն. դեռ մի քանի օր առաջ էր, որ Սօուջ-Բուլաղում հաստատվեց ռուսական հիւպատոսարան, այդ օրերում էր, որ հեռացաւ գրաւած հողերից օսմ. զօրքը, և այդ օրերում երևան եկաւ «բէլջիկ գեաւուրը» այդ սահմաններում, «Թանզիմաթ» մտցնելու երկրում, գեաւուրի օրէնքների համաձայն։ Քիւրդական տգիտութեան հորիզոնը շատ սահմանափակ է, զուգադիպութիւնները անպայման կերպով շաղկապում է օրվայ դէպքերի հետ և առանց մտածելու գործում է սոսկալի չարիքներ, որի ապագայ տուժումներից անգամ չի խուսափում, և չարիքը գործվում է։

«Ջիհադ և խազա», որից քիւրդը միայն այսքան է հասկանում՝ կոտորել գեաւուրներին՝ ուր որ էլ լինի, միևնոյնն է. և գործվում է չարիքը... այո, անկասկած է, որ Դոմէն այդ չարիքի զոհը եղաւ։

Լսում ենք, որ Սարդար Մուքրիի զօրախումբը իր անմիջական հրամանատարութեամբ քանդել, այրել և աւարել է այն բոլոր շրջանները, որտեղ կատարվել է սոսկալի եղեռնագործութիւնը. ազգաբնակութիւնը թողել-փախել է դէպի օսմ. սահմանները։

Այդ դէպքը ի հարկէ անմիջապէս հեռագրվում է Թաւրիզի կառավարութեանը, որը առանց բօպէ կորցնելու քննիչ է նշանակում արտաքին գործոց մինիստրութեան պաշտօնակատար Նասըր-էլ-Վզարէին, որը անցեալ օրը, ամսիս 5-ին, Միանդաբի վրայով անցաւ Սօուջ-Բուլաղ և այնտեղից էլ դէպի վայրը. տեսնենք ինչ քննութիւն կը կատարվի և ինչ հետևանք կունենայ այս՝ իր տեսակի մէջ եզակի սպանութեան գործը։

Դարձեալ թւում է, որ Քիւրդստանը գտնվում է ծանր դէպքերի նախօրեակում. ըստ երևոյթին Քիւրդստանի հինգամեայ խաղաղ կեանքը վրդովվելու է. այդ դէպքում ռուսական միսսիայի վրայ պարտականութիւն է ընկնում օր առաջ պատրաստ գտնվելու և ցոյց տալու քիւրդ ազգաբնակութեան, որ ինքը կրկնակի կարգապահութեան և խաղաղութեան նախանձախնդիր է, քան օսմանցին։

Խուրշիդ

*) Տես «Մշակ» № 290.

դէպի լոյս, գիտութիւն ու առաջադիմութիւն։

Մի բան միայն ինձ կասկածելի է երևում և փոքր ինչ ստուեր ձգում իմ հըրճուանքի ու ցնծութեան վրայ. և դա այն է, որ երեք տարի է ահա անցել այն օրից, երբ Թիւրքահայ պատգամաւորներն և նրանց հետ միասին անհամար հայեր «մի ու առաջադէմ» են բոլոր օսմանցիների հետ, մինչդեռ հայկական վիլայէթներում ապագայ դրախտի հոտն անգամ չէ գալիս և եթէ որևէ առաջադիմութիւն նկատւում է այնտեղ, դա Թիւրքական հին խորամանկահիւս տրագիկոմեդիայի՝ «Հայ օսմանցի եղբայրներին» անձայն, անշշուկ բնաջնջելու քաղաքականութեան առաջադիմութիւնն է։

Բայց պէտք է մէկն ասել և միւսը չը թողնել ու պէտք է իսկոյն և եթ խոստովանել, որ եթէ առաջադիմութիւնը հայկական նահանգներում չափազանց կասկածելի է, դրա փոխարէն միութիւնը հայի, Թիւրքի, քիւրդի և այլ «միլլէթների» մէջ բոլորովին անկասկած է։ Ապացոյցներ՝ որքան կամենաք. ու անհամար ապացոյցներից ամենաառաջինն ու ակնապարզն այն է, որ քիւրդերը, այդ ամենաառաջադէմ «քիրվաները», որոնք առանց որևէ կողմնակի քարոզչութեան, ինքնուրոյնաբար ընդունում ու դաւանում են Պրուդոնի հաւատոյ հանգանակը՝ la propriété c'est la vole*), իբրև մի ու անբաժան եղբայրներ հայերի հետ՝ կիսում և կամ բոլորովին գրաւում են հայկական հողերն ու նոյնիսկ նեղութիւն կրում հայ աղջիկների համար՝ «իգիթ» փեսացուներ հանդիսանալու, իսկ հայ կանանց առագաստներում՝ բռնելու հայ տղամարդկանց տեղը, Մի՞թէ այս փաստերը եղբայրական քնքոյշ զգացմունքի և ամենաջերմ սրտակցութեան ու միութեան ապացոյցներ չեն, որոնց մենք ամեն օր ականատես ենք հայի ու քիւրդի փոխադարձ յարաբերութիւնները դիտելիս...

— Ե՞ս, պ. պ. Վարդգէս, Զօհրապ, Կարօ, Փափազեան և այլ հայ-մեբուսներ, որ այժմ այս դահլիճում անուշ-անուշ զրուցում էք Իթթիհադական իժերի հետ, զգուշացէք, որ նրանց արտաքուստ քաղցր, ինչպէս շաքար, իսկ ի ներքուստ՝ Թոյնից աւելի դառն՝ «միութիւնն ու առաջադիմութիւնը» ձեզ և ձեր ժողովրդի վրայ աւելի թանգ չը նստի, քան համիդեան հին՝ սուր ու կրակի քաղաքականութիւնը, որ գոնէ բացարձակաբար գործելու և կեղծ ժպիտների տակ չը վարագուրվելու առաւելութիւնն ունէր։ Օ՜, միամիտ եղէք, հայ մեբուսներ. անձնապէս ես ոչ մի կասկած չունեմ ձեր ազնւութեան և այն բարի դիտաւորութիւնների ու ցանկութիւնների մասին, որ դուք տածում էք դէպի ձեր հարազատ ժողովուրդը, ինչպէս անկասկած եմ նաև այն բազմաթիւ հայ մարդկանց վերաբերմամբ, որոնք լաւագոյն յոյսերով ընտրել և ուղարկել են ձեզ Թիւրքական պարլամենտը. սակայն մահի չափ վախենում եմ, որ դուք անձնուիրաբար ընկնելով «միութիւն և առաջադիմութիւնը» դաւանող Թալէաթների ու Ջաւիդների գիրկը՝ չէք ըմբռնում նոյնիսկ «միութիւն» խօսքը, որ այս դէպքում չէ կարող ուրիշ բան նշանակել, եթէ ոչ... վաղաժամ ու խոր գերեզման փորել և նրա մէջ թաղել մի ամբողջ ժողովուրդ, որպէսզի նա, գուցէ, միւս աշխարհում կարողանայ միանալ իր դարաւոր սպանիչների ու կեղեքիչների հետ...

Եւ ոչ միայն հայ մեբուսները։ Ես, մեղաւորս, կարծում եմ, որ «միութիւն» խօսքի ներքին իմաստն և Թիւրքիայի պետական պայմաններում նրան իրագործելու հնարաւորութեան աստիճանը լաւ չեն ըմբռնել նոյնիսկ նրանք, որոնք, իբրև հանճարեղ յղացումն, իբրև միակ փրկարար նեցուկ կործանվող կայսրութեան, հնարել ու ասպարէզ են նետել «միութիւնը»։ Ահաւասիկ նստած են նրանք, չնաշխարհիկ հանճարեղները, մինիստրական օթեակում, Ահմէդ-Րիզայի ձախակողմում, պարիզեան վերջին տարազով հագնված սպիտակափայլ օձիքներով, որը ֆէսով և որը կապուտակ մորթուց կարված չէրքէզ-փափախով, լուրջ ու մտախոհ, ինչպէս վայել է վկայված հանճարներին և օսմանեան ժողովրդի փրկարար մինիստրներին։ Եւ միայն Մահմուդ-Շէվքէթ փաշան է, որ լաւ չէ կատարում արձանացած մինիստրի դերն և ամենևին ուշք չը դարձնելով Ջավիդ-բէյի շաղակրատութեան, իր ահագին հասակով, մի կիսամաշ մոխրագոյն զինուորական պաշտօնազգեստ հագած, սպիտակախառն, ցանցառ մօրուքով և լեռնականի արտայայտիչ ու եռանդոտ գծագծերով՝ կանգնած է օթեակի խորքում և ձեռքերի յաճախակի շարժումներով ինչ-որ բան է խօսում մի ուրիշ զինուորականի հետ։

Նայելով այդ մինիստրական կաճառին՝ ինչպէս մարդ վստահանայ ենթադրելու, թէ մի շատ սովորական ու հասարակ խօսք, ինչպէս է «միութիւնը», մութ ու հասկանալի է մնացել նրա համար։ Օ՜, ես գիտեմ. «Միութեան և Առաջադիմութեան» այդ փայլուն աստղերը՝ Հակկըները, Թալէաթներն և այլ մեծահոգի փաշաներն ու բէյերը, անշուշտ, մտածում են, իրանց ռուս մեծահոգի ընկերակիցների նման, թէ ինչու մի որևէ րայեա, մի ստված ու անարգված «գեավուր», որի երեսին ամեն մի միւսլիման համարձակօրէն կարող է թքել և ապա համարձակօրէն արդարանալ դատարանի առաջ, ուր նրան շան տեղ անգամ չեն դնում, ինչու այդ րայեան չը պիտի մեծագոյն պատիւ համարէ իրան՝ միանալու երկրի տէրերի հետ և մի երջանիկ սախինով «գեավուրի» ստոր աստիճանից թռչելու դէպի իսկական օսմանների բարձունքը,—ինչու, երբ իրանք, երկրի բացարձակ իշխանները, լայն բաց են անում իրանց գիրկը բոլոր ճնշված ու հալածված հպատակների համար, այս վերջինները չը պիտի շնորհակալութեան արտասուքն աչքերին՝ սեղմեն իրանց տանջված գլուխները փաշաների ու բէյերի կրծքերին, իբրև «մի և առաջադէմ» օսմանեան ազգի զաւակներ։

Կասկած չը կայ, որ «Միութեան» վսեմաշուք փառաբանողների այս մտածմունքն ու դատողութիւններն ուղիղ են։ Սակայն... նրանք մոռացել են հաշուի առնել մի աննշան հանգամանք, մի շատ չնչին բան. և դա այն է, որ ամեն մի մարդու, ինչպէս նաև րայեայի ու գեավուրի համար,—որովհետև նա էլ մարդ է, թէև Թիւրքիայում մարդ չէ համարվում,—իր մօր ստինքն աւելի քաղցր է, քան թէ ուրիշինը։ Թող այդ ստինքը լինի... թքված, անարգված ու անպատւած, նոյն իսկ մերկ ու անպաշտպան ձգված հրապարակ ի տես և ի խայտառակութիւն ամենքի... այնու ամենայնիւ նա մայրական ստինք է և անփոխարինելի։ Ու ոչ մի գեավուր, որպիսի գին էլ առաջարկելու լինեն նրան, թէկուզ փադիշահի աթոռը, չի ցանկանայ պոկ գալ իր հարազատ ստինքից ու կպչել օսմանական խորթ ու օտար ստինքին։

Հարցրէք յոյնին, որ ամենաբազմամարդ ցեղն է Թիւրքիայում, թէ կը կամենա՞յ արդեօք նա միանալ Թիւրքերի հետ ու յաւիտենական մոռացութեան տալ Ելլադան ու Աթէնքը։ Որքան էլ մի և առաջադէմ լինէր այն պետութիւնը, որ նա պիտի կազմէ Թիւրքերի հետ ապագայում, և որպիսի անկեղծութեամբ էլ որ նա ցանկանար կազմել մի այդպիսի պետութիւն, այնու ամենայնիւ ժամանակակից յոյնը չէ կարող մոռանալ իր պատմութիւնը, իր ստրկական տառապանքի երկար դարերը, ինչպէս նաև Պերիկլէսի, Լէօնիդասի, Պլատոնի ու Արիստոտէլի այն փոքրիկ աշխարհը, ուր նրա աւելի բաղդաւոր ցեղակիցներն ապրում են գոնէ ազատ՝ Թիւրքի կամ այլ քարացած «միլլէթների» դրացիութիւնից և առանց նրանց հետ քաղաքական զանազան անհեթեթ «խառնշտրուկներ» կազմելու անհրաժեշտութեան։ Այդ փոքրիկ դասական աշխարհը Թիւրքիաբնակ յոյնի համար միշտ կը լինի ու կը մնայ այն միակ լուսափիւռ փարոսը, որ նրան ցոյց է տալիս ապագայի ճանապարհը. և միմիայն նրա հետ, այդ դեռ ևս մանուկ, բայց հին ու հարազատ աւանդութիւններով օրհնված մարմնի հետ նա կը կամենայ միանալ և ոչ մի ուրիշի։

Եւ ո՞րը Թիւրքական պետութեան մէջ ապրելու դատապարտված ազգութիւններից՝ չունի այսօր մի այնպիսի հարազատ մարմին, դէպի ուր ձգտում են նրա սիրտն ու հոգին. բօլգարը, սերբը, կուցօ-վլախը, չէրնօգորցին—ազգութիւններ, որոնք եթէ ոչ այսօր, գէթ վաղը անէծքով կը թողնեն կիսալուսնի դարաւոր «հովանաւորութիւնն» ու կը մտնեն ուրիշ, աւելի սիրելի դրօշների հովանաւորութեան տակ, որոնց վրայ ճշմարիտ որ գրված են «միութիւն և առաջադիմութիւն»։

Արաբներն Ասիայում և ալբանները Եւրոպայում վաղուց արդէն ձգտում են մեկուսանալու Թիւրքական հարևանութիւնից, չը նայելով որ իբրև մահմեդականներ՝ կրօնակից են Թիւրքերին, մի հանգամանք, որ այնքան մեծ կշիռ և նշանակութիւն ունի Արևելքում։

Կը մնայ միմիայն հայը... մի տարաբաղդ ցեղ, որ ոչ ոք և ոչինչ չունի աշխարհիս վրա... կը մնայ կապած ու կաշկանդված «միութեամբ և առաջադիմութեամբ» հանդերձ մի դարաւոր ու ժանտահոտ մարմնի, որից փախչում են ամենքը։ Սոսկալի վիճակ, աւելի դառն քան մահը, եթէ նա չուզենայ վաղօրօք տեսնել իր գլխի ճարը և ժամանակին պոկ գալ տարրալուծվող դիակից, ինչպիսի թանգ գնով և ինչ ձևով ու եղանակով էլ որ տեղի ունենայ այդ «պոկ գալը»։

Արշ. Մխիթարեան

(Վերջը միւս անգամ)

*) «Սեփականութիւնը գողութիւն է»։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ «Ն. Ձ.» հաղորդում է, որ դեկտ. 26-ին Կովկասի փոխարքային ներկայացաւ մի պատգամաւորութիւն [illegible]

◆ [illegible]

◆ Պետերբուրգից հեռագրում են, որ [illegible] 25-ին [illegible]

◆ Երկրագործութեան [illegible]

◆ Այսօր, երեկ. ժ. 8-ին, Թիֆլիսի [illegible]

◆ Այսօր ժողովրդական Տանը [illegible]

◆ Թիֆլիսի խուզարկու բաժնի պետը [illegible] Մելիք-Աղաբեկեանը [illegible] 500 րուբլի [illegible] 300 [illegible] տեղերի մօտ Թիֆլիսի ոստիկանապետ գնացել Զախկինը դրեց գաղտնի ոստիկաններ։ Եւ ահա այդպիսով հնար եղաւ ձերբակալել ծրարը ստանալու եկած Թելաւեցի անգործ 52 տարեկան Եսայի Եփրեմովիչ Բալինովը, որի գրպանում գտնվեցին սպառնական նոր նամակներ փողի պահանջով՝ 1) յանուն վերոյիշեալ Բէգլար Վարդանեանի, պահանջի կրկնողութեամբ, ինչպէս նաև Մելիք-Ազարեանի և 2) յանուն Մանթաշեանի ժառանգների, որով պահանջվում էր դեկտ 20-ին դնել Վելիկօկնեաժսկայա փողոցի մի տեղում 500 ր.։ Համեմատութիւնը պարզեց, որ Մելիք-Ազարեանի, Վարդանեանի և Բօզարջեանի ստացած սպառնական նամակները գրված էին միևնոյն մարդու ձեռքով։ Հաստատվեց, որ ձերբակալված Եսայի Բալինովը շատ մօտ ազգական է խուզարկու ոստիկանների ձեռքով նոյեմբերի 23-ին կալանաւորված Թէլաւեցի Վարդան և Պետրոս Սերգ. Ստեփանեաններին, որոնք նոյնպէս սպառնալիքով դրամներ էին կորզել վաճառականներ Բէբէլաշվիլիից և Տէր-Գրիգորեանից։ Ձերբակալված Բալինովը խոստովանեց իր յանցանքը և այժմ նա ուղարկված է պատ-շաճ քննիչի մօտ։

◆ Պետերբուրգի հայ գեղարուեստի ընկերութիւնը տօնեց բանաստեղծ Ց. Յովհաննիսեանի յոբելեանը երաժշտական-գրական հանդէսով։

◆ Այսօր Արտիստական Թատրոնում Բէլեայեվի բենեֆիսի առիթով կը ներկայացվի Լէօնիդ Անդրէեվի նոր պիէսը՝ «Պրօֆէսոր Ստօրիցին» անունով։

◆ Կովկասի Հայոց Բ. Ընկ. խորհուրդը խնդրում է մեզ տպել, որ առաջիկայ Նոր-Տարվայ և Ծննդեան տօների առիթով շնորհակալութեամբ ընդունում է աղքատների համար նուէրներ դրամով, մթերքներով և շորով ամեն օր՝ առաւօտեան ժամը 9-ից մինչև 2-ը և երեկ. ժամը 5-ից մինչև 7-ը ընկերութեան գրասենեակում (Աբաս-Աբադսկի հրապ. № 7, սեփ. տուն), խորհուրդը խնդրում է բարեսիրտ ունեւորներին օգնութեան հասնել Թշուառներին։ Ընդունվում են նաև նուիրատուութիւններ տօների այցելութիւնների փոխարէն։

◆ Մեզ հաղորդում են։ որ դեկտեմբերի 28-ին, ուրբաթ երեկոյեան, համաձայն Թիֆլիսի ժողովրդական համալսարանի կենտրոնական վարչութեան որոշման և նրա նախաձեռնութեամբ տեղի է ունեցել ժողովրդական համալսարանի ընկերութեան հայկական նորակազմ սեկցիայի անդամների ընդհանուր ժողովը մօտ 17 հոգու ներկայութեամբ, որը իր միջից ընտրել է 11 հոգուց կազմված գործադիր մարմին։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳԱՐԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԵՐԱԺՇՏԱԳԷՏ Ց. ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

—

Դեկտեմբերի 27-ին, Ժողովրդական Տանը ի նպաստ երաժշտական ժողովրդական ընկերութեան և ապագայ ժողովրդական կօնսերվատօրիայի դասախօսեց յայտնի երաժշտագէտ Ցովսէփ Տէր Դաւթեանը՝ «Դաշնամուրը որպէս ամենալաւ արտայայտիչ երաժշտական գաղափարների»։

Տէր-Դաւթեանը իր դասախօսութեան նիւթը այնպէս գեղեցիկ էր մշակել, որ հանդիսականների մէջ մեծ հետաքրքրութիւն և ոգևորութիւն առաջ բերեց. Ջերմ ծափահարութիւններն այնքան առատ և երկարատև էին, որ ինքը դասախօսը ստիպված էր խնդրել, որ դադարեցնեն ծափահարութիւնը։

Տաղանդաւոր երաժշտագէտի հմտութիւնը արտափայլեց նրա աշակերտուհիների նուագած կտորների մէջ, որոնք կատարվեցին դասախօսութեան երկրորդ բաժնում։

Օր. Օլգինան գեղարուեստօրէն և ոգևորված նուագեց Պախուլսկիի «Էտիւդը»; օր. Բուզդանեանը շատ մաքուր և մեծ հմտութեամբ նուագեց Բախի «Ֆուգը» և Րախմանինովի «Прелюдя», տիկ. Պառաւեանց նուրբ ճաշակով և ոգևորված նուագեց Գլինկայի՝ «Արտուտը», միևնոյնը կասենք և օր. Ալէքսանդրօվայի մասին, որը նուագեց Դեբիւսիի «Սերենադան». օր. Փիրալեանը բաւական լաւ տեխնիկա ունի. նա նուագեց Բեթհովենի «Բալլադան». օր. Բաքալեան մեծ տեխնիկայով և նրբութեամբ նուագեց Գունօ-Լիստի «Վալս-Ֆաուստ». օրիորդի կեղեցիկ նուագածութիւնը կը դառնայ կատարելութիւն, եթէ նա ձեռք բերի մատների հարուածների ուժգնութիւնը. պ. Ալլահվերդեանն էլ, որ ահագին տեխնիկա ունի, նուագեց Շոպէնի «Սկերցոն»։

Նունէ Դօլուխանեան

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

(ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՀԵՌ. ԳՈՐԾ.)

27 դեկտեմբերի

ԿԱՀԻՐԷ։ Եւրօպական կուլտուրան անգլօ-եգիպտական Սուդանում տարածելու նպատակով Սուդանի կառավարութիւնը վճռեց ամեն տարի կազմել տօնավաճառ Օմդուրմանում։ Առաջին տօնավաճառը կը բացվի յունվարի 4-ին Սուդանի արտադրութիւնների գիւղատնտեսական ու արդիւնաբերական ցուցահանդէսով հանդերձ։

Պաշտօնապէս հաղորդվում է, որ կառավարութիւնը բաց է թողնում 6 միլիօն եգիպտական ֆունտի փոխառութիւն հասարակական աշխատանքների համար։

Բացվեց Թանգարանների գործիչների նախնական համագումարը։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Բացվեց երեխաների բժիշկների առաջին համառուսական համագումարը Ռուսաստանում երեխաների մահացութեան հարցերի քննութեան համար։ Համագումարին կից հաստատված է ցուցահանդէս։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Ց. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Высочайше Утвержденное Русское Общество Пароходства и Торговли, учрежд. въ 1856 г.

ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԻ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ.

Ձմերային երթևեկութիւն
ՂՐԻՄ-ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԳԻԾ
Մեկնում են Բաթումից

I Փօստային-մարդատար շոգենաւերը.
Երեքշաբթի ժամի 1-ին գիշերը, շրջանակի գծով
Հինգշաբթի » 1 » » »
Շաբաթ » 12 » ուղղակի »
II Մարդատար շոգենաւերը.
Երկուշաբթի ժամի 2-ին ցերեկը, շրջանակի գծով
Շաբաթ » 2 » » »
III Մարդատար-ապրանքակիր շոգենաւերը.
Երեքշաբթի կէս գիշերին, շրջանակի գծով.
Ուրբաթ » » » »

Ժամերը Պետերբուրգի են։

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՓՕՍՏԱՅԻՆ ԳԻԾ
Կանօնաւոր հաղորդակցութիւն դէպի Ալէքսանդրիայի բիօլեաքայի, Մակեդոնիայի, Սերբիայի, Անատոլիայի, Պարսից-Ծոցի (Персидскій заливъ) գծերի բոլոր նաւահանգիստները։

ԲԱԼՏԻԱԿԱՆ ԳԻԾ
Կանօնաւոր հաղորդակցութիւն ուղղակի Պետերբուրգ-Ռիգա, Լիբավա և Րէվել։
Տոմսակները կարելի է գնել Թիֆլիսի գրասենեակում Սօլօլակսկայա փողոց, № 8.
Հեռախօս № 11.
Ընդունվում են եւ ապահովացվում են ապրանքներ ձեռնտու պայմաններով.
Գործակալ՝ Ս. Խ. Սուլխանեանց
(շ.) 0—80

Принимаетъ объявленія для помѣщенія въ газетахъ и журналахъ какъ тифлисскихъ, такъ и иногородныхъ.
АГЕНТЪ
М. А. ГАЖОНІЯ
Адресы: I. Михайл. пр., гостинница „Ветцеля", телефонъ № 380.
П. ВАКЕ, около Гр. Двор. гимназіи, с. д., тел. № 925.
(Ե.ու.) 965. 5—3

ԱՒԱՐՏՒՈՒՄ Է ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԻ
„ՅՈՒՇԱՐԱՐ"
Թատերական. գրական-գեղարուեստական պատկերազարդ ալմանախի Բ. գիրքը հետեւեալ բովանդակութեամբ և բազմաթիւ պատկերներով.
1) «Դէպի ժողովուրդը», 2) «Գեղարուեստական նամակներ», Ց. Գենջեան, 3) «Վերադարձից յետոյ», Գ. Իփէկեան, 4) «Ալ. Արասխանեանի կարծիքը Թիֆլիսը մ սեփ. թատրոն ունենալու մասին», Ա. Վ., 5) «Թիւրք Թատրոնը ի Կ. Պոլիս» (Թղթակց.), Ց. Ճ. Սիրունի, 6) «Սև էջեր», 7) «Հայ դերասանների խնայող. դրամարկղի հաստատումը», 8) «Գեղեցկութեան արձանին» (բանաստեղծ.), Ց. Ճ. Սիրունի, 9) «Վալերի Բրիւսօվից» (բանաստեղծ.), Ա. «Լինել մենակ», Բ. «Տխուր երեկոյ», Վ. Տէրեան, 10) «Բանաստեղծ», Էմ. Ք. Նազարեան, 11) «Դեկորի տաճարը», 12) «Մի աստղ անհետացած հայ գեղարուեստի հորիզոնից», Թ. Թօրամանեան, 13) «Աշնան երգ» (բանաստեղծ.), Տ. Տէրունի, 14) «Անտառում» (բանաստեղծ.) Սուսան, 15) «Նիւթեր հայ թատրոնի պատմ. համար»՝ ա) «Կենսագրական յիշողութիւններ», Էմ. Տ.-Գրիգորեանի, բ) «Երիտասարդական յիշողութիւններից», Զաք. Գրիգորեան, գ) «Իմ յիշատակարանը», Ա. Մանդինեանի, 16) «Կոյրը միշտ էլ կոյր կը մնայ» (թարգմ.), Ա. Վ., 17) «Գրական ընկ. երեկոյթների բացումը», 18) «Թատրոնական կեանքը 1912—13 թ.» նոր պիէսներ, ա) «Ոստայն», բ) «Հէքիաթ», Մանուէլեանի, Ց., գ) «Ժառանգութիւն» Վալադեանի, դ) «Սիրոյ գարուն» Ալ. Ցակոբեանի, Մա—ր., ե) Աւազի վրա» Ց. Մալխասեանի, զ) «Ջար ոգի» Շիրվանզադէի, Ց., 19) «Գր. Աւետեանի 25-ամեակը», X., 20) «Ցայտարարութիւններ»։

ՑԱՒԵԼՈՒԱԾ

1) «Աշուղներ», վօդ. 1 գործ., Փառնակէսի, 2) «Գութ և ճշմարտութիւն», Ց. Պարոնեանի, 3) «Միջ-ամառնային գիշերվայ երազ» 5 գործ. Շէքսպիրի, անգլ. թարգմանեց Վ. Սուրէնեանց։

Հինգ գրքի գինն է 5 ր., դիմել Թիֆլիս, Խօջիվանքի փ. 5. Ա. Վրոյրին, Тифлисъ, Ходживанкская, 5, А. Вруйру կամ Tiflis, rue Khodjivank. A. Vrouyr. 988. 1—1

ԲԱՑՎԱԾ Է 1913 ԹՒԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ
ՀՈՎԻՏ
ԱԶԳԱՅԻՆ, ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ
շաբաթաթերթ
Հրատարակութեան VIII տարի

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ		
	Տարեկան	4 ր. —
	Կէս տարին	2 ր. 50 կ.
	Ամսական	— 50 կ.

Արտասահման տարեկան 12 ֆր., կէս տարին 7 ֆր.
ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ
Խմբագրութեան հասցէն՝ Редакція армянскаго журнала «ОВИТЪ», Тифлисъ. Արտասահմանից՝ Rédaction du journal arménien «HOVIT», Tiflis, (Caucase, Russie).
(օ. մ.) 929. 10—8

ՀԻՒԱՆԴՆԵՐ, ԶԳՈՒՇԱՑԷՔ ԿԵՂԾԻՔՆԵՐԻՑ!

Երևան են եկել մեր Սպէրմինի սակաւարժէք նմանողութիւնները, որոնք ըստ ազդեցութեան ոչ մի առնչութիւն չունեն մերինի հետ, և դեռ յաճախ նրանք պարունակում են իրանց մէջ առողջութեան համար վնասակար նիւթեր։

Նեվրաստենիայի, սեռական թուլութեան, զառամութեան, իստէրիկայի, նեվրալգիայի, սակաւարիւնութեան, թոքախտի, սիֆիլիսի, սնդիկային թծօկութեան հետեւանքների, սրտի հիւանդութիւնների (չաղութիւն, սրտի պնդախտութիւն, սրտի բաբախումն, պէրէբօյ, միօկարդիտ), զարկերակի կարծրացումի, ալկոհօլիզմի, ողնաօարի հիւանդութեան, կաթուածների, հիւանդութիւններից առաջացած թուլութեան, յոգնածութեան և այլ հիւանդութիւնների ժամանակ միայն Սպէրմին-Պէլի գործածութեամբ կարելի է հասնել այն փայլուն հետեւանքներին, որոնց մասին վկայում են ամբողջ աշխարհի յայտնի գիտնականների և բժիշկների գիտութիւնները։ Հարկաւոր է ուշադրութիւն դարձնել

ՍՊԵՐՄԻՆ-ՊԵԼԻ

անուան վրա և հեռու մնալ զանազան անուններով երևան եկող բոլոր մահլամներից և հեղուկներից, որոնց սակաւարժէք. համար հրատ. ունենք առանձին բրօշիւր, որն ուղ. է ձրի՝ ՍՊԵՐՄԻՆԻ մասին եղած նոր գրական. հետ միասին։

ОРГАНОТЕРАПЕВТИЧЕСКІЙ ИНСТИТУТЪ
ПРОФЕССОРЪ Д-РЪ ПЕЛЬ и С-ья
Поставщики Двора Его Императорск. Величества
С.ПЕТЕРБУРГЪ
В. О. 7 линія 18.

ОРГАНОТЕРАПЕВТИЧЕСКІЙ ИНСТИТУТЪ ПРОФЕССОРА ДОКТОРА ПЕЛЯ и СЫНОВЕЙ С.ПЕТЕРБУРГЪ
ESSENTIA SPERMINI-POEHL Sec. TONICUM PHYSIOLOGICUM St PÉTERSBOURG RUSSIE. Prof. DR. DE POEHL

(П. 108963) 12—12

Հրատարակչական «ՆՈՒԷՐ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻՆ ԸՆկերութիւն
Բացված է 1913 Թ. բաժանորդագրութիւնը

VIII տարի — ՀԱՍԿԵՐ — VIII տարի

մանկական պատկերազարդ ամսագրի

Ամսագիրը լոյս է տեսնում ընդարձակ ծրագրով մշտական աշխատակցութեամբ
ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ եւ ԱԹ. ԽՆԿՈՅԵԱՆԻ

1913 թւին «ՀԱՍԿԵՐԻ» ՅԱՒԵԼՈՒԱԾՆԵՐԸ լինելու են
2 ԳՈՒՆԱՏԻՊ ՀԷՔԻԱԹ, 2 ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔ, 1 ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՊԻԷՍ, 1 ԲՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԶՐՈՅՑ, 1 ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԱԾՈՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ, 4 ՎԷՊԻԿ, ՊԱՏՄՈՒԱԾՔ, ԶՐՈՅՑ և այլն, 1 պրակ «ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ» ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ կրթութեան հարցերին նուիրված։

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆՆ Է ՃԱՆԱՊԱՐՀԱԾԱԽՍՈՎ

Տարեկան	4 ր.	Առանց յաւելուածների	3 ր.
Պարսկաստանում	4 ր. 50 կ.	» »	3 ր. 50 կ.
Արտասահմանում	12 ֆր.	» »	9 ֆր.
1906 Թ. մինչև 1912 Թ. վերջը	22 ր.	» »	15 ր.

Խմբագրութեան հասցէն՝ Թիֆլիս, Բէհբութեան փող. 25. Тифлисъ, Редакція журнала «АСКЕРЪ». Tiflis (Caucase) Rédaction du journ. «Hasker».

Պատասխանատու խմբագիր՝ ՍՏ. ԼԻՍԻՑԵԱՆ

Թիֆլիսում կարելի է գրվել նաև «Գուտտենբերգ» և «Գիր», Երևանում Պետրոս Յովհաննիսեանի, իսկ Վլադիկավկազում Դէյկարխանեանի գրախանութներում և կայսրութեան բոլոր պօստատներում։

(ա.օ.) 989. 5—1

Առեւտրի եւ Արդիւնաբերութեան Մինիստր. տնօրէնութեան ներքոյ գտնվող
Տ. Մ. ՓԻԼՕՅԵԱՆԻ
ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԿՈՒՐՍԵՐՈՒՄ

Թիֆլիս, Միխայէլեան պր. 24/4. Տէլէֆօն № 976.

Տալիս են երկսեռ անձերին մասնագիտական առևտրական կրթութիւն։

Դասընթացքն աւարտողներին տրվում են ատտեստատներ։

Գործնական պարապմունքները կատարվում են կուրսերում՝ Լոնդոնի Pitman և Պարիզի Pigier դպրոցների ձևով կազմակերպված Muster-Comptoir-ում։ Նիւթերն առնվում են րէալ կեանքից։ Առարկաներն են. ա) պարտադիր. 1) Հաշւապահութիւն (պարզ, իտալ., գերմ., ֆրանս., ամերիկական, բանկային և գործարանական). 2) Առևտրական թւաբանութիւն. 3) Քաղաքատնտեսութիւն. 4) Օրէնսգիտութիւն (առևտրական իրաւունք, մուրհակի կանօնադրութիւն). 5) Առևտրական թղթակցութիւն. 6) Թւաբանութիւն համրիչի վրա. 7) Վայելչագրութիւն, արագագրութիւն (ամենավատ ձեռքի ուղղումն). բ.) ոչ-պարտադիր. 1) Օտար լեզուներ. 2) Ոճագրութիւն. 3) Դակտիլլօգրաֆիա (ըմփնգտօն և ուր. և 4) Առևտր. թղթակցութիւն օտար լեզուներով։ Զբաղմունքները կատարվում են և ցատ-ցատ։ Ունկնդիրների թւի շատութեան պատճառով բացվում է երկրորդ զուգընթաց բաժանմունք, որը մանաւանդ յարմար է օտաքաղաքացիների համար։ Ունկնդիրների թիւը սահմանափակված է։ Պարապմունքների սկիզբը յունվարի 15-ին։ Խնդիրների ընդունելութիւնը առ. ժամը 10—12-ը և երեկ. 4—7-ը։ Ծրագիրը և կանօնները ուղարկվում և տրվում են ձրիաբար կուրսերի շէնքում։ Կուրսերը ֆիրմաներին յանձնարարում են հաշւապահներ, օգնականներ և առևտ. այլ ծառայողներ՝ կուրսերի ընթացաւարտներից և նրանց ընդունակութեամբ աչքի ընկնողներից։ (Ընթացիկ տարում կուրսերն ունեցել են 228 ունկնդիր, որոնցից 42 հոգի իգական սեռից)։

Կուրսերի հիմնադիր՝ առևտր. գիտութեան կանդիդատ՝ Տ. ՓԻԼՕՅԵԱՆ

(ա. օ.) 876. 0—17

Торговая школа съ правами и Бухгалтерскіе курсы
по программамъ высшихъ Петерб. курсовъ Об. Рас. Ком. Зн.
Ивана Зах. Теръ-Степанова.
Начало занятій въ Торговой 7 января, а на курсахъ 15 января. Михайловскій пр. д. № 53
(օ. մ.) 979. 10—3

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
1913 ԹՒԻ
„ԿՈՎԿԱՍԻ ԼՐԱԲԵՐ"
[illegible]
ԲԱԺԱՆՈՐԴԻՆԸ ՏԱՐԵԿԱՆ 4 ր. 50 կ.
Կէս տարին 2 ր. 50 կ.
Ամիսը 45 կոպէկ
ՈՒՌՆԵՆՔ Ն-Ը ԱՄԵՆ ՏԵՂ 2 ԿՈՊ.
«Կովկասի Լրաբեր»ը [illegible] 10 կոպ. [illegible] 5 կոպ. [illegible] 20 կոպ. [illegible]
Тифлисъ, редакція газеты «Кавказ Лрабер».
ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ
(շ.) 881. 5—5

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный